

บทที่ 2

พัฒนาการหลักสูตรและลักษณะการเรียน การสอนภาษาไทย

ลักษณะวิธีการสอนและการเรียนในสมัยโบราณที่พอจะศึกษาค้นคว้าได้นั้น ปรากฏว่า
 ในสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี คือตั้งแต่ พ.ศ. 1781 จนกระทั่งถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์
 ต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นั้น วัดเป็นผู้จัดการศึกษา โดยใช้
 พระอารามทั้งหลายและสถานที่ต่าง ๆ ภายในวัดเป็นห้องเรียน เช่น หอฉัน หอสวดมนต์
 ศาลาการเปรียญ กุฏิ วิหาร เป็นต้น ผู้ที่มาศึกษาเล่าเรียนก็ล้วนแต่ผู้ชายทั้งสิ้น ลักษณะของ
 นักเรียนในสมัยนี้แบ่งออกไปเป็น 3 ประเภท คือ ภิกษุ สามเณร และศิษย์วัด พระภิกษุสงฆ์
 เป็นนักเรียนชั้นสูงสุด ไม่มีขอบเขตชั้นการเล่าเรียน สามเณรเป็นนักเรียนชั้นต้นและเป็นผู้ที่
 ได้ศึกษาจบชั้นอักษรสมัยแล้ว คือสามารถอ่านและเขียนได้ เพราะเรียนมาแล้วในขณะที่ยัง
 เป็นศิษย์วัดอยู่และมีอายุตั้งแต่ 11 - 13 ปีขึ้นไป ส่วนนักเรียนอันดับสุดท้ายคือศิษย์วัดเป็น
 พวกมูลศึกษาชั้นแรก มีอายุตั้งแต่ 7 - 8 ขวบไปจนกระทั่งถึง 20 - 21 ปีก็มี ศิษย์วัด
 หรือนักเรียนประเภทมูลศึกษานี้ แบ่งออกได้เป็น 2 พวก พวกหนึ่งอยู่ประจำ อีกพวกหนึ่ง
 ไป-กลับ พระภิกษุ 1 รูป จะสอนศิษย์ได้ประมาณ 11 - 12 คน องค์สมภารหรือ
 เจ้าอธิการเป็นครูใหญ่ ส่วนขรัวและพระลูกวัดอื่น ๆ เป็นรองหรือผู้ช่วยครูใหญ่ พระจะเริ่ม
 สอนนักเรียนเวลาประมาณ 8.00 น. ไปจนถึงเวลาประมาณ 10.30 น. หรือ 11.00 น.
 ก็หยุดพักกลางวัน หลังจากพระฉันเพลเสร็จแล้วส่วนมากก็จะพักผ่อนด้วยการจำวัด นักเรียน
 จะต้องเขียนหรืออ่านหนังสือไปตกลมล้าง แต่บางครั้งก็มีครูรองคอยกำกับดูแลบ้าง ครั้น
 ถึงเวลาประมาณ 13.00 น. หรือ 14.00 น. พระจะตื่นนอนขึ้นมาและสอนนักเรียนอีก
 วาระหนึ่งไปจนกระทั่งถึง 16.00 น. หรือ 17.00 น. จึงเลิกเรียน เกือบหนึ่งจะมีเวลา
 หยุดประมาณ 4 วัน คือวันพระ ส่วนวันพิธีทางศาสนาต่าง ๆ เช่น เทศน์มหาชาติ บวชนาค
 ทอดกฐิน ฯลฯ ก็เป็นวันหยุดพิเศษสำหรับนักเรียนเหล่านี้ วิชาที่เรียนคือ อ่าน เขียน และ
 คัดลายมือ หนังสือที่ใช้เป็นแบบเรียน คือ จินตามณี ซึ่งพระโหราธิบดีได้แต่งขึ้นในสมัยสมเด็จพระ
 พระนารายณ์มหาราช ซึ่งได้ใช้เป็นหนังสือแบบเรียนสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน จนกระทั่ง

ถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงรัตนโกสินทร์

อุปกรณ์การสอนการเรียนในสมัยนั้นมี หนังสือ ไม้ชี้ตัวหนังสือ กระดานดำ กินสอขาว ไม้บรรทัดยาว บนไม้บรรทัดสลักเป็นตัวอักษร นะโม กข และมาตราต่าง ๆ ไก่แก้ว แมงกกา กน กม เกย เป็นต้น เพื่อใช้เป็นตัวอย่างให้นักเรียนเขียนตาม โดยที่ครูไม่ต้องเสียเวลาเขียนให้อีก การสอนไม่ได้แบ่งเป็นพวกเป็นชั้นอย่างมีแบบแผนและละเอียดเหมือนในปัจจุบันนี้ และการสอนก็ไม่รีบร้อนแต่อย่างใด แต่เป็นไปตามความพอใจของพระผู้สอนและความสามารถของนักเรียนแต่ละคน วันหนึ่ง ๆ ก็เขียนและอ่านไปแล้วแต่ครูจะกำหนดให้ ใครที่เขียนได้ก็และอ่านได้อย่างคล่องแคล่วจำได้แม่นยำก็ ก็จะเรียน เขียน อ่านให้สูงขึ้นไปอีก การเรียนการสอนในชั้นต้นนั้นสอนให้รู้จัก พยัญชนะและสระ ให้รู้จักแจก ลูกสระ และตัวสะกดแม่ต่าง ๆ แล้วจึงให้ผันอักษร เมื่อนักเรียนมีความรู้เหล่านี้แล้วก็ถือว่าเรียนจบความรู้เบื้องต้น ต่อจากนั้นก็ อนุอ่าน การอ่านจะออกเสียง เอก โท ไปในตัวทีเดียว เช่น เห เอ้ ไอ้ เอา อ่า อะ ฯลฯ และมีแบบสอนอ่านซึ่งเป็นแบบเรียนตั้งแต่ชั้นแรกมาเป็นลำดับดังนี้

1. ประถม ก กา
2. สุนันทกุมาร
3. ประถมมาลา
4. ประถม จินตคามณี เล่ม 1
5. ประถม จินตคามณี เล่ม 2

นอกจากนี้ยังมีหนังสืออ่านประกอบเพื่อช่วยให้นักเรียนได้อ่านหนังสือได้คล่องขึ้นอีกหลายเล่ม เช่น เสือโค จันทโครบ อนุรุทธ สมุทโฆษ เพชรมงกุฎ สังข์ทอง กากี พระยาฉัตรหัก สวัสดิรักษา ฯลฯ

อนึ่ง การสอนอ่าน เขียนภาษาไทยในสมัยโบราณนั้น เนื้อหาวิชาที่สอนจะแตกต่างกันไปตามสำนักเรียน ไม่ได้กำหนดไว้ตายตัวแน่นอน เพราะปรากฏว่าอักษรวิธีที่ศึกษามาจากสำนักต่าง ๆ นั้น มีผิดเพี้ยนกันอยู่ แต่ว่าสำนักทุกแห่งก็มีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน คือให้นักเรียนสามารถอ่านออกเขียนได้ ลักษณะการเรียนการสอนดังกล่าวแล้วข้างต้นนั้น

เป็นแบบแผนที่ปฏิบัติต่อกันเรื่อยมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา จนกระทั่งถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ในปี พ.ศ. 2414 เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดให้ตั้งโรงเรียนหลวงแห่งแรกขึ้น จึงได้ยกเลิกหนังสือแบบเรียนต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมด และให้ใช้แบบเรียนหลวงของพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

หนังสือแบบเรียนหลวงนี้มี 6 ตอนด้วยกัน คือ

1. มุลบทรรพกิจ ว่าด้วยการประสมคำ
2. วาหนิตินิกร ว่าด้วยอักษรนำ
3. อักษรประโยค ว่าด้วยอักษรควบ
4. สังโยคพิธาน ว่าด้วยตัวสะกด
5. ไวพจน์พิจารณา ว่าด้วยคำพ้อง
6. พิศาลการันต์ ว่าด้วยตัวการันต์

หนังสือแบบเรียนหลวงทั้ง 6 เล่มนี้ ได้ประกาศเป็นทางการใช้เป็นหนังสือแบบเรียนสำหรับชั้นประโยคต้น ซึ่งเทียบเท่ากับประถมศึกษาตอนต้นในปัจจุบัน การที่นักเรียนจะเรียนหนังสือทั้ง 6 เล่มนี้จบ และถือว่าเป็นผู้รู้จักอักขรวิธีในสมัยนั้นอย่างแตกฉาน ต้องใช้เวลาเรียนประมาณ 3 ปี

ต่อมาในปี พ.ศ. 2431 แบบเรียนหลวงทั้ง 6 เล่ม ได้ประกาศเลิกใช้เพราะต้องใช้เวลาเรียนนานถึง 3 ปีกว่าจะจบทั้งชุด เป็นการยากที่จะสอนวิชาอื่นเพิ่มเติม จึงจำเป็นต้องมีแบบเรียนเร็ว ซึ่งนักเรียนสามารถเรียนจบได้ภายในเวลา 1 ปี หรือ 1 ปีครึ่งเป็นอย่างช้า แบบเรียนเร็วชุดนี้มี 3 เล่ม และได้ประกาศใช้แทนแบบเรียนหลวงในปี พ.ศ. 2431 นั้นเอง เมื่อนักเรียนเรียนจบแบบเรียนเร็วชุดนี้แล้ว ถือว่าเรียนจบประโยค 1

ในปี พ.ศ. 2438 กรมศึกษาธิการได้กำหนดหลักสูตรภาษาไทยระดับชั้นประถมศึกษา โดยแบ่งแยกออกเป็นรายวิชา คือ อ่าน ตัดลายมือ เขียนตามคำบอก และไวยากรณ์

มีเวลาเรียน 3 ปี หนังสือที่ใช้เป็นแบบเรียน และเนื้อหาที่เรียนก็ยากขึ้นตามลำดับ

ในปี พ.ศ. 2452 กรมศึกษาธิการได้ประกาศให้ชั้นประถมศึกษาใช้หนังสือ
ประถม ก กา ซึ่งเจ้าหมื่นศรีสรรักษ์ เป็นผู้รวบรวมมาจากของเดิม ใช้เป็นแบบเรียน
หลวงสำหรับให้พระภิกษุสงฆ์ใช้เป็นแบบเรียนเพื่อสอนศิษย์ในชั้นมูลศึกษาตามวัดต่าง ๆ
ทั่วไป ทั้งนี้เพื่อให้เด็กเรียนในชั้นนี้ได้เตรียมตัวเพื่อจะเรียนในชั้นสูงต่อไป ส่วนชั้นประถม
ศึกษา วิชาที่สอนมี อ่าน เขียน (คัดตัวบรรจงอย่างดี) อักษรวิธี (เขียนตามคำบอก)
ส่วนคำศัพท์นั้นให้แปลศัพท์สามัญที่เห็นว่าควรจะสอนในชั้น นอกจากนี้ก็ยังมีวิชา แต่งไวเยกรณ
และตอบคำถาม

ในปี พ.ศ. 2456 ระเบียบการศึกษาได้แก้ไขใหม่ คือขยายหลักสูตรประถมศึกษา
ให้มีเวลาเรียน 5 ปี แบ่งเป็นเรียนวิชาสามัญ 3 ปี วิชาอาชีพ 2 ปี ผู้ที่นับว่าสอบไล่ได้
ชั้นประถมศึกษา จะต้องสอบไล่ได้วิชาสามัญและวิชาการศึกษาเลี้ยงชีพ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2462 มีการเปลี่ยนแปลงแผนการศึกษาและหลักสูตรใหม่
ดังนั้นหลักสูตรประถมศึกษาจึงได้รับการปรับปรุงด้วย วิชาภาษาไทยได้กำหนดความมุ่งหมาย
และรายการที่จะต้องสอนทั้งประโยค ไม่ได้แยกเป็นรายชั้น ได้กำหนดปีที่เรียนและเกณฑ์
อายุไว้ให้หลักสูตรภาษาไทย ได้กำหนดความมุ่งหมายและรายการที่ต้องสอนไว้ดังนี้
"เพื่อให้รู้จักภาษาไทยที่ใช้น้อย่างสามัญถูกต้อง ให้สามารถแสดงความคิดเห็นของตนเป็น
ภาษาวาง ๆ ให้ผู้อื่นสามารถเข้าใจได้ชัด ทั้งการพูดและการเขียน กับให้วิชาหนังสือที่
ได้เรียนแล้วนี้เป็นหนทางสำหรับฝึกฝนวิชาความรู้ให้แตกฉานโดยถือเอาหนังสือเป็นครูสืบไป"
ส่วนรายการที่ต้องสอนก็ได้กำหนดไว้ว่า "มีความรู้ภาษาไทยได้อย่างพอใช้ สามารถพูด
หรือแต่งหนังสือ และแสดงความคิดเห็นของตนได้อย่างถูกต้องตามความนิยมของภาษาหนังสือ
อย่างสามัญ ให้ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างชัดเจน" การแสดงความสามารถของนักเรียนแต่ละคน
เพื่อให้คนได้เข้าใจในการเรียนนี้ นักเรียนจะได้เรียนในวิชาต่างจุดหมาย และยกความ
ซึ่งควรจะเขียนให้สะอาด ถูกต้อง และชัดเจน

อาจกล่าวได้ว่าตั้งแต่ พ.ศ. 2452 จนถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี
พ.ศ. 2475 คือรวมเวลาราว 25 ปี การศึกษาในชั้นประถมศึกษาได้รับการปรับปรุง

เปลี่ยนแปลง และแก้ไข ทั้งในค่านหนังสือแบบเรียนและวิธีการสอน นับว่าเป็นการพัฒนาการศึกษาขั้นมูลฐานอยู่มากทีเดียว

ในปี พ.ศ. 2480 ได้มีหลักสูตรฉบับแรกซึ่งได้ออกภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยกำหนดเวลาเรียนสำหรับชั้นประถมศึกษาไว้ 4 ปี และนักเรียนที่จะเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จะต้องมีความรู้พออ่านออก เขียนได้ และจะต้องเรียนจบแบบเรียนเร็วใหม่ตอนกลาง ซึ่งนักเรียนจะต้องเรียนในเวลา 1 ปี ซึ่งเรียกว่าชั้นมูล แล้วนักเรียนจะได้เรียนตามหลักสูตรภาษาไทยสำหรับชั้นประถมศึกษาซึ่งมีรายวิชาต่าง ๆ ดังนี้

การอ่าน ให้สามารถอ่านหนังสือประเภทร้อยแก้ว และบทกลอนต่าง ๆ อย่างง่าย ๆ ได้อย่างถูกต้องและชัดเจน

การท่องจำ ให้สามารถท่องบทกลอน หรือร้อยแก้วที่ไพเราะ ไม่น้อยกว่า 20 บรรทัดต่อ 1 ชั้น

การคัด ให้สามารถเขียนตัวบรรจงได้ ให้รู้จักวงสระ พยัญชนะ วรรณยุกต์ วรรคตอน ช่องไฟ และวิธีเขียนได้อย่างถูกต้อง สะอาด และชัดเจน

การเขียน ให้สามารถเขียนคำสามัญได้ และรู้ความหมายของคำนั้น ๆ ด้วย หลักการอ่านและการเขียน ให้เข้าใจหลักง่าย ๆ ของวิชาการหนังสือ คือให้มีความรู้เกี่ยวกับสระ และพยัญชนะได้ พร้อมทั้งจำอักษร 3 หมู่ วิธีผันตัวสะกดในมาตราต่างๆ ได้โดยตลอด สามารถรู้จักชื่อเครื่องหมายวรรคตอนต่าง ๆ ได้ และใช้เครื่องหมายเหล่านี้ได้โดยถูกต้อง

การแต่ง ให้สามารถเขียนเพื่อเล่าเรื่องสั้น ๆ ที่ไ้ฟังและเห็นอย่างง่าย ๆ ตลอดจนเขียนจดหมายและเขียนเรื่องราวต่าง ๆ ได้ ให้ทวคชนเรื่องการใช้ภาษาและไวยากรณไปในตัวด้วย แต่ไม่ใช่ให้เรียนตำราไวยากรณ และให้รู้จักเก็บใจความจากเรื่องที่มีควมยากง่ายพอ ๆ กับที่ไ้เคยแต่งมาแล้ว

จากหลักสูตรต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่าวิธีการเรียนการสอนตั้งแต่สมัยโบราณมาจนถึงสมัยปัจจุบัน จะต้องยึดแบบเรียนเป็นหลัก และความมุ่งหมายของการศึกษาก็คือ มุ่งไปในทางเสริมสร้างควมจำมากกว่าปลูกฝังความคิด ให้นักเรียนจำกฎเกณฑ์ต่าง ๆ

และกวัดขุ่นในการเขียนลายมือให้สะอาด สวยงาม และถูกต้อง ครูจะต้องดำเนินการสอนไปตามตารางสอนที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งไ้แบ่งแขนงวิชาออกเป็น อ่าน คัด เขียน เขียนตามคำบอก แต่ง ย่อความ และจดหมาย ซึ่งแต่ละวิชาก็แยกสอนเป็นเอกเทศ ในการสอนวิชาหนึ่ง ๆ กำหนดเวลาให้ 30 นาทีหรือ 1 ชั่วโมง แล้วแต่ลักษณะของเนื้อหา ส่วนการฝึกทักษะนั้นฝึกภายในห้องเรียน ครูเป็นผู้บอกหรือออกคำสั่ง ซึ่งบางครั้งนักเรียนก็ทำพร้อมกัน หรือ บางครั้งก็ทำแต่ละคน นักเรียนไม่มีโอกาสได้ฝึกฝนนอกเหนือไปจากคำสั่งของครู หรือแสดงความคิดเห็นใด ๆ เลย ไม่มีโอกาสได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากที่ได้เรียนมาจากห้องเรียน หรือปฏิบัติและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในด้านการเรียนภาษาไทยอย่างแท้จริง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2490 ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรชั้นประถมศึกษา คือ ได้เปลี่ยนหลักเกณฑ์ใหม่ โดยถือว่าเด็กที่เพิ่งเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 นั้น ยังไม่มีความรู้ในด้านการอ่านการเขียนเลย ดังนั้นจึงได้กำหนดขนาดความมุ่งหมายทั่วไปไว้ดังนี้

1. ให้สามารถอ่านและเขียนหนังสือสำหรับทำธุรกิจของสามัญชนได้
2. ให้สามารถพูดได้ตามความนึกคิดได้อย่างถูกต้อง และได้เนื้อความ
3. ให้วิชาหนังสือเป็นเครื่องมือทำให้ปัญญาแตกฉาน และให้เกิดความรู้กว้างขวางยิ่งขึ้นไปในภายหน้า โดยให้ถือหนังสือแบบเรียนเป็นครูสืบไป

ความมุ่งหมายเฉพาะมีดังนี้

1. ส่งเสริมความสามารถและความชำนาญในการอ่านเพื่อให้เด็กเกิดความเพลิดเพลินและความพอใจ
2. ส่งเสริมให้ขยายวงการอ่านออกไปถึงหนังสือที่ีเล่มอื่น ๆ นอกเหนือไปจากแบบเรียน
3. ส่งเสริมให้มีความรู้ในสิ่งแวดล้อม สนใจในปัญหาประจำวันของตนและความ เป็นไปของประชาคม
4. ให้สามารถเขียนหนังสือได้อย่างถูกต้อง
5. ฝึกฝนความชำนาญ อบรมให้รักระเบียบและความงาม

6. ให้สามารถเขียนข้อความที่ไต่ถาม ให้ถูกต้องตามพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ และเขียนอย่างรวบเร็วพอสมควร
7. ให้สามารถเข้าใจระเบียบของถ้อยความที่ใช้อ่านและเขียน
8. ส่งเสริมให้เด็กมีความสนใจในการใช้คำพูดและประโยคให้ถูกต้องตามหลักภาษาที่ได้เรียนมาแล้ว
9. ฝึกฝนในการลำดับข้อความ ทั้งในการพูดและการเขียนได้อย่างถูกต้องและชัดเจน

รายการสอนภาษาไทยในชั้นประถมศึกษา ของปี พ.ศ. 2590 มีดังนี้
 การอ่าน ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ให้อ่านหนังสือประเภทแบบสอนอ่านมูลฐาน และแบบสอนอ่านประกอบ ส่วนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 4 นั้น ให้อ่านหนังสือแบบสอนอ่านตามที่ใดกำหนดไว้ และให้สามารถท่องจำบทอาขยานได้ประมาณ 50 บรรทัด

การคัด ให้คัดคำบรรจงและถูกต้อง เช่น การวางสระ พยัญชนะ วรรณยุกต์ วรรคตอน และช่องไฟ

การเขียน ให้สามารถเขียนข้อความสามัญ และรู้ความหมายของข้อความนั้น ๆ โดยให้มีความยากง่ายอยู่ในระดับเดียวกับหนังสือที่ใช้เป็นแบบเรียนสำหรับอ่าน

การแต่งความ ให้สามารถเข้าใจหลักง่าย ๆ ของวิชาหนังสือ สามารถจำ พยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ อักษร 3 หมู่ เข้าใจในวิธีผันอักษร พร้อมทั้งจำตัวสะกด ในมาตราต่าง ๆ ได้ตลอด สามารถเล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยเขียนเป็นเรื่องสั้น ๆ ด้วยประโยคง่าย ๆ นอกจากนี้จะต้องเขียนจดหมายที่มีข้อความสามัญได้ รู้จักชื่อและใช้เครื่องหมายวรรคตอนได้อย่างถูกต้อง

เมื่อได้พิจารณาหลักสูตรการสอนภาษาไทยในชั้นประถมตั้งแต่ต้นจนถึง พ.ศ. 2490 แล้ว จะเห็นได้ว่าวิธีการสอนภาษาไทยเป็นไปอย่างละเอียดและลึกซึ้งมาก เด็กจะต้องท่องจำคำต่าง ๆ ที่มีหลักเกณฑ์คล้ายคลึงกันเป็นจำนวนมากเสียก่อน ส่วนกฎเกณฑ์ที่เด็กจะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานและใช้ในชีวิตประจำวันจริง ๆ นั้นมีในชั้นสูง ๆ ต่อมาวิธีการสอนนี้ได้ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไป โดยกำหนดให้ใช้แบบเรียนหนังสือไทยแต่เพียงเล่ม

ต้น ๆ เท่านั้น พอให้นักเรียนอ่านออกเขียนได้ เพื่อนำความรู้นั้นไปใช้ในการเรียนวิชาอื่น ๆ ในชั้นสูงจึงจะเรียนเพื่อมุ่งในด้านปฏิบัติจริง ๆ มากกว่า ดังนั้นแบบเรียนที่เกี่ยวกับอักษรวิธีจึงไม่สำคัญ แต่ได้ไปเน้นในแบบเรียนที่ใช้สอนอ่านในชั้นต่าง ๆ

ในปี พ.ศ. 2503 ได้มีการเปลี่ยนแปลงแผนการศึกษาชาติ ซึ่งมีผลกระทบกระเทือนต่อหลักสูตรมาก คือทำให้วิธีการเรียนการสอนภาษาไทยต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย หลักสูตรภาษาไทยพุทธศักราช 2503 นี้ เป็นหลักสูตรที่เรากำลังใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ ได้กำหนดความมุ่งหมายเป็น 2 ประเภท คือ ความมุ่งหมายเฉพาะของวิชานั้น ๆ

ความมุ่งหมายทั่วไปของการสอนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาตอนต้น

การสอนภาษาไทย มีความมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในทางภาษา ให้มีความรู้ ทักษะ และทัศนคติ พอเหมาะสมกับวัย ดังมีความมุ่งหมายต่อไปนี้¹

1. ให้สามารถใช้ภาษาได้ดีทั้งในการฟัง พูด อ่าน และเขียน
2. ให้สามารถใช้ภาษาไทยเพื่อเป็นสื่อในการติดต่อ และเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม
3. ให้ได้รับความเพลิดเพลินจากการอ่านหนังสือประเภทต่าง ๆ
4. ให้รู้จักคุณค่า และชื่นชมในรสไพเราะของบทประพันธ์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง พอเหมาะสมกับวัยและเป็นพื้นฐานที่จะเรียนวรรณคดีต่อไป
5. ให้มีความเจริญในด้านสังคม ให้เด็กได้มีโอกาสพูด แสดงความคิดเห็น อภิปราย วางโครงการ รายงาน และประเมินผลร่วมกับผู้อื่น
6. ให้เห็นความสำคัญของภาษาไทย เข้าใจและแก้ปัญหาชีวิตประจำวันได้

---

¹กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ประมวลการสอนภาษาไทยตามหลักสูตรประถมศึกษา, 2506.

วิธีการสอนภาษาไทยตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวแล้วจะเห็นได้ว่าเปลี่ยนแปลงไป เป็นอย่างมากแทนที่จะเน้นการสอนเฉพาะเรื่อง การอ่าน การเขียนอย่างเดิม แต่ได้เพิ่ม การสอน การฟัง และการพูดให้มากขึ้น เพราะว่ามันนักเรียนจะได้นำความรู้ไปใช้ให้เกิด ประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง ดังนั้นการสอนภาษาที่จะให้บรรลุ วัตถุประสงค์ดังกล่าว จะต้องอาศัยการให้ประสบการณ์แก่ผู้เรียน เปิดโอกาสให้นักเรียน ได้นำกิจกรรมต่าง ๆ ให้มากเพื่อเป็นการฝึกทักษะในการใช้ภาษาไทยและเพื่อสร้างทั้ง ประสบการณ์และการเรียนรู้การใช้ภาษาควบคู่กันไปด้วย

รายการสอนวิชาภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

การฟังและการพูด การสอนภาษาไทยสำหรับเด็กในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งเด็กอยู่ใน วัยเริ่มเรียนนี้ จะต้องเริ่มด้วยการฟังและการพูด ให้เด็กสามารถฟังครู เพื่อน และบุคคล อื่น ๆ พูดให้เข้าใจได้ ซึ่งการสอนนั้นครูอาจจะใช้วิธีเล่าเรื่อง เล่านิทาน อธิบายการเล่น หรือกิจกรรมต่างๆ เป็นเครื่องมือในการฝึกการฟัง และในการเล่าหรืออธิบายแต่ละครั้งนั้น ครูจะต้องให้เด็กได้มีโอกาสสนองตอบ คือให้สรุป หรือเล่าสิ่งอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งนับว่า เป็นการฝึกการพูดไปด้วย การทำเช่นนี้ทำให้ครูได้สังเกตพฤติกรรมในการฟัง และการพูด ของเด็กแต่ละคน และถ้าพบว่าเด็กมีปัญหา ก็จะได้หาทางช่วยเหลือเป็นราย ๆ ไป

การอ่าน ให้อ่านประโยคและคำที่ประกอบรูปภาพต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การอ่าน หนังสือตามที่กำหนดให้ ซึ่งอาจจะให้อ่านเป็นหมู่หรือเป็นรายบุคคล เพื่อการฝึกออกเสียง ที่ถูกต้องและชัดเจน ให้ความหมายของคำและเนื้อเรื่องของประโยคที่ได้ยินมาแล้ว เพื่อ นักเรียนได้มีทักษะในการอ่านอย่างแท้จริงและอย่างกว้างขวางนั้น ครูควรส่งเสริมให้ เด็กได้อ่านแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบ เพื่อเป็นการปลูกฝังให้เด็กมีทัศนคติที่ดีต่อการ อ่าน นอกจากนี้แล้วครูสอนจะสอนวิธีการอ่านที่ถูกต้องให้ด้วย เช่น ให้พยายามอ่านในใจ กวาดสายตาไปบนบรรทัดที่อ่านจากซ้ายไปขวาให้สม่ำเสมอ การสอนอ่านที่คิณควรนำบท ประพันธ์ง่าย ๆ แต่มีความไพเราะและเป็นคติ เช่น กาพย์ กลอน ต่าง ๆ เพื่อให้เด็กได้ ฝึกอ่าน และเป็นการส่งเสริมการท่องจำด้วย

การเขียน ให้มีการฝึกเพื่อส่งเสริมความพร้อมของเด็กในการเขียน เมื่อเด็กจำรูปร่างลักษณะของคำต่าง ๆ ได้บ้างพอสมควรแล้ว ก็ให้สอนการเขียนไปพร้อมกับการอ่าน โดยสอนให้เด็กเขียนเป็นคำ ๆ ก่อน แล้วต่อไปก็เป็นประโยคต่าง ๆ ตามที่ได้เคยอ่านมาแล้ว วิธีสอนการเขียนในระยะแรกเริ่มนี้ ควรใช้วิธีคัดหรือลอกแบบอย่างตัวอย่างก่อน เมื่อคัดได้ถูกต้องและเรียบร้อยพอสมควร จึงฝึกให้เขียนเป็นคำ ๆ และข้อความสั้น ๆ โดยไม่ต้องดูจากตัวอย่าง และควรฝึกการเขียนตัวอักษรให้ถูกแบบควบไปด้วย

การแต่งความ หลังจากเด็กได้มีทักษะในการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนมาพอสมควรแล้ว ลำดับการสอนในขั้นต่อไปก็คือการ แต่งความ โดยการส่งเสริมการพูด การสนทนา แล้วจึงเริ่มฝึกให้เด็กเล่าเรียนโดยบรรยายเป็นตัวอักษร การสอนแต่งความในระยะต้น ๆ นี้ อาจจะใช้วิธีให้นักเรียนเติมคำหรือข้อความสั้น ๆ หรือเขียนประโยคที่ง่าย ๆ และสั้น จากความคิด ความเข้าใจ จากภาพประกอบที่ครูให้ดูเป็นตัวอย่าง หรือเป็นการบรรยายภาพที่นักเรียนวาดขึ้นเอง หรือภาพอื่น ๆ

การสอน ฟัง พูด อ่าน คัด เขียน และแต่งความนี้ ควรให้มีความสัมพันธ์กันโดยสอนรวมพร้อมกันไปแล้วแต่โอกาส ครูควรใช้กิจกรรมต่าง ๆ ประกอบการสอน เป็นต้นว่า การละเล่น การร้อง การรำ การเขียนภาพ การประดิษฐ์ต่าง ๆ เพราะกิจกรรมเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมให้การสอนภาษาไทยได้ผลดียิ่งขึ้น

รายการสอนวิชาภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

การฟังและการพูด คือฝึกให้เด็กมีความตั้งใจฟังคนอื่นพูด ให้สามารถจำเรื่องที่ฟังมาแล้ว นำมาเล่าให้ครู เพื่อนๆ และบุคคลอื่นฟัง และสามารถบรรยายเรื่องที่ได้พบเห็นหรือเกิดขึ้นรวมทั้งการเล่านิทานติดต่อกันเป็นเรื่องราว ส่งเสริมภาษาพูดในสิ่งซึ่งเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของเด็ก ให้สามารถออกเสียงได้อย่างถูกต้องและชัด เจนตามสำเนียงที่นิยมใช้ในภาษากลาง ฝึกให้เด็กเป็นคนกล้าพูดในที่ชุมนุมชนและรู้จักพูดเมื่อถึงโอกาสของตน

การอ่าน ให้อ่านหนังสือตามที่กำหนดให้ทั้งแบบเรียน และหนังสืออ่านประกอบ โดยมุ่งให้อ่านถูกต้องได้ใจความ ให้รู้จักเลือกหนังสือที่ต้องการและรู้จักใช้สารบัญ กวดขัน

วิธีอ่านหนังสือที่ถูกต้อง ให้สามารถเล่าเรื่องที่อ่านนั้นได้ ควรส่งเสริมการอ่านให้กว้างขวาง
ฝึกฝนทักษะในการอ่านทั้งอ่านออกเสียงและอ่านในใจ ทั้งให้รู้จักหลักการประสมตัวอักษร
และการผันอักษรให้ดียิ่งขึ้น การสอนอ่านควรควรแนะนำบทประพันธ์ง่าย ๆ ที่มีความไพเราะ
หรือเป็นคติ เช่น กาพย์กลอนสำหรับเด็กมาให้เด็กอ่านเพื่อเป็นการส่งเสริมความจำอีกด้วย
การเขียน ให้เด็กสังเกตว่าประโยคประกอบด้วยคำหลาย ๆ คำ ในคำหนึ่ง ๆ
นั้นให้เด็กสามารถแยกออกเป็นส่วน ๆ เช่น สระ พยัญชนะ และวรรณยุกต์ โดยอาศัย
หลักการประสมและการผันอักษร ทั้งนี้ควรเป็นคำที่มีความหมายหรือคำที่ใช้ในชีวิตประจำ
วันด้วย

ในการสอนเขียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 นี้ ครูจะต้องทบทวนการเขียนตัวอักษรให้ถูก
แบบและวิธีการวางสระ พยัญชนะ และวรรณยุกต์ให้ถูกที่ และให้มีความสวยงามตามแบบ
ที่ถูกต้อง นอกจากนี้ครูจะต้องทบทวนเรื่องการ เว้นช่องว่าง เว้นวรรคตอน และให้ฝึก
การสะกดตัวและการเขียนตามคำบอกด้วย

การแต่งความ ให้เด็กได้รู้จักลำดับความและสามารถเขียนประโยคยาว ๆ จาก
ประสมการณ์ หรือจากความนึกคิดของตนให้สามารถต่อประโยคเหล่านั้นเข้าเป็นเรื่องเป็น
ราวได้ โดยให้เรื่องเรื่องติดต่อกัน ให้หัดเรียงความเป็นหมู่โดยการเรียงความปากเปล่า
การสอนภาษาไทยในชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 นี้ให้ฝึกทักษะในการฟัง พูด อ่าน คิด
เขียน หรือ แต่งความพร้อมกันไปตามโอกาส และให้ใช้กิจกรรมต่าง ๆ เป็นส่วนประกอบ
หรือส่งเสริมการเรียนภาษาไทยด้วย นอกจากจะฝึกให้เด็กมีทักษะในด้านต่าง ๆ ดังกล่าว
แล้ว ในชั้นนี้ครูควรฝึกให้นักเรียนรู้จักคิดด้วย และสามารถบรรยายความคิดเห็นนั้น
ออกมาเป็นตัวอักษรที่ได้ความและถูกต้อง

รายการสอนวิชาภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

การฟังและการพูด ให้เด็กเกิดความรู้สึกว่าคำพูดที่ได้ฟังนั้น นอกจากจะเป็นสื่อ
ในการติดต่อแล้ว ยังก่อให้เกิดความรู้ และความเพลิดเพลินอีกด้วย ให้นักเรียนพยายาม
แก้ไขสำเนียงและภาษาให้ถูกต้องและสุภาพตามที่นิยมใช้ในภาษากลาง ให้เด็กได้เข้าใจ

ภาษาที่ใช้ในบทความหรือบทประพันธ์ต่าง ๆ ในการพูดนั้นจะต้องทำให้เด็กได้กล้าแสดง
ความคิดและความรู้ของตนเองให้ถูกต้อง

การอ่าน ให้อ่านหนังสือที่กำหนดให้ซึ่งมีทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง เพื่อให้เด็กเรียน
มีความคุ้นเคยกับบทประพันธ์ต่าง ๆ ตลอดจนให้เด็กได้ความรู้ ความเข้าใจ ความไพเราะ
ของภาษาและความเพลิดเพลิน เพื่อให้เด็กนิสัยรักการอ่านหนังสือ เปิดให้เด็กรู้จักเลือก
หนังสือและสามารถเก็บใจความได้อย่างถูกต้องและรัดกุม ให้เด็กรู้จักหลักการอ่านออกเสียง
สระ พยัญชนะ วรรณยุกต์ เสียงควบ เสียงกล้ำ ฯลฯ และสามารถอ่านได้อย่างถูกต้อง
และคล่องแคล่ว ส่งเสริมวิธีอ่านที่ถูกต้องทั้งการอ่านออกเสียงและอ่านในใจโดยใช้แบบเรียน
และหนังสืออ่านประกอบ ควรให้มีการท่องจำข้อความและบทประพันธ์ที่ไพเราะหรือเป็น
คติควย

การเขียน ให้ฝึกหัดคัดลายมือบรรจงขนาดตัวเต็มบรรทัด เขียนตัวอักษรให้สวย
งามและถูกต้องตามวิธีการ เช่น การเว้นช่องไฟและวรรคตอน ให้ฝึกการสะกดตัว
รู้ความหมายและสังเกตความแตกต่างของคำ ส่วนการเขียนตามคำบอกนั้น ให้ฝึกทักษะใน
การจับใจความจากการฟังควย ส่วนระดับความยากง่ายของการเขียนนั้นให้ถือเอาเพียง
ระดับหนังสือที่อ่านในชั้นเท่านั้น

การแต่งความ ให้เขียนเรื่องติดต่อกันยาว ๆ เช่นนิทาน หรือบรรยายสิ่งที่ได้พบ
เห็น ให้แต่งจดหมายง่าย ๆ ที่มีความหมายเกี่ยวกับชีวิตประจำวันของเด็ก ควรฝึกให้รู้จัก
วางโครงเรื่อง และย่อความจากเรื่องที่ได้ฟัง ได้อ่าน หรือได้พบเห็น

การสอนอ่าน คัด เขียน และแต่งความในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 นี้ไม่ควรกำหนด
ตายตัวลงไปอย่างแน่นอน ครูควรสอนตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และพิจารณาว่าเวลาใดควรจะ
ใช้กิจกรรมอย่างใด ก็อนุโลมให้เป็นไปตามนั้น หรืออาจจะกำหนดกิจกรรมใด ๆ ขึ้น เพื่อ
ให้เด็กมีโอกาสใช้ทักษะต่าง ๆ ของภาษา เช่น การสนทนา การเล่าเรื่อง การจก-
ข้อความ การรายงานก็ได้

รายการสอนวิชาภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

การฟังและการพูด ให้ทวักชั้นมรยาทในการฟัง รู้จักฟังในที่ประชุม และสามารถเก็บใจความที่สำคัญ ๆ ได้ฝึกฝนให้รู้จักพูดและกล้าพูดกับผู้อื่น การพูดในที่ประชุมต้องให้คงและชัดเจนพอสมควร และให้รู้จักใช้จังหวะ สำเนียง สำนวน ตลอดจนการวางท่าทางให้ถูกต้องตามสถานที่และโอกาส

การอ่าน ให้อ่านหนังสือประเภทต่าง ๆ ที่กำหนดให้ เพื่อให้นักเรียนได้มีความรู้ความเข้าใจในความไพเราะของภาษาไทยอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น ควรส่งเสริมการใช้นิยายประกอบให้มากขึ้น เพื่อเสริมสร้างนิสัยรักการอ่าน ให้สามารถอ่านในใจได้อย่างรวดเร็ว และมีความรู้เรื่องจากการอ่านแต่ละครั้ง นอกจากนี้จะต้องเข้าใจสำนวนโวหาร และคำเปรียบเทียบบ้าง ๆ ให้รู้จักเลือกหนังสือที่ต้องการได้อย่างถูกต้อง ทวักชั้นหลักการอ่าน และส่งเสริมการท่องจำบทประพันธ์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองที่สละสลวยไพเราะหรือเป็นคติ

การเขียน นอกจากการคัดตัวบรรจงแล้ว ควรหัดให้เด็กมีทักษะในการเขียนหัวคัทแบบบรรจงได้อย่างรวดเร็วพอสมควร ส่วนการเขียนตามคำบอกควรฝึกให้เก็บความได้ยาวยิ่งขึ้นกว่าเดิม ทวักชั้นการเขียนตัวสะกด การันต์ วรรณยุกต์ ตลอดจนการเว้นวรรคตอนให้ถูกต้อง และให้รู้จักใช้พยานุกรมด้วย

การแต่งความ นอกจากส่งเสริมให้เขียนเรื่องหรือแต่งจดหมายเป็นข้อความติดต่อกันยาว ๆ เพื่อบรรยายเหตุการณ์หรือแสดงความรู้และความคิดแล้ว ควรหัดให้เด็กรู้จักการย่อหน้า การวางโครงเรื่อง เรียงลำดับความและเว้นวรรคตอนให้ถูกต้อง สามารถย่อความและเก็บความสำคัญจากเรื่องที่ได้อ่าน หรือได้พบเห็น ฝึกให้เด็กมีทักษะในการจดบันทึกข้อความเพื่อช่วยความจำ ในการสอนภาษาไทยในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 นี้ ควรพยายามใช้กิจกรรมเป็นเครื่องช่วยฝึกฝนทักษะต่าง ๆ ทางภาษาของเด็กให้ดียิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่ารายการสอนวิชาภาษาไทยในระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงปีที่ 4 นั้น สอนให้นักเรียนมีทักษะในด้านต่าง ๆ โดยพัฒนาขึ้นตามลำดับตามความสามารถของสมองและความพร้อมด้านร่างกายของเด็ก แต่ที่น่าสังเกตอีกอย่างหนึ่ง

ก็คือไม่ได้เน้นหนักเฉพาะในด้านกาอ่านและการเขียนเหมือนการสอนในสมัยโบราณเท่านั้น แต่ได้เพิ่มการฟังและพูดเข้าไปด้วย ซึ่งนับว่าเป็นส่วนสำคัญในการเรียนภาษาไทยมาก โดยให้ผู้สอนพิจารณาสอนให้มีความสัมพันธ์กันไป ไม่ได้แยกหรือกำหนดตายตัวเป็นรายวิชาว่าจะต้องสอนวิชาใดในชั่วโมงใด เป็นการให้เสรีภาพแก่ครูผู้สอนที่จะจัดรายการสอนให้เหมาะสมกับสภาพสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ของนักเรียน

วิชาภาษาไทย ถือว่าเป็นวิชาที่เน้นหนักในด้านทักษะ ดังนั้นการฟัง พูด อ่าน และเขียน จำเป็นจะต้องมีเวลาฝึกฝนให้เพียงพอ ผู้เรียนจึงจะได้รับประโยชน์เต็มที่ แต่ครูผู้สอนส่วนมากมักพบปัญหาในเรื่อง เวลาที่กำหนดให้มียู่จำกัด จะต้องอาศัยการเตรียมการสอนอย่างดีพร้อมทั้งการทำบันทึกการสอน ครูต้องอาศัยทั้งคู่มือการสอนและการนิเทศภายในโรงเรียน และการให้ความร่วมมือของครูที่สอนวิชาอื่น ๆ ด้วย การสอนจึงจะเกิดผลดี

วิธีสอนภาษาไทยในปัจจุบันนี้ ได้รับการปรับปรุงแก้ไขเป็นอย่างมาก โดยอาศัยหลักภาษาศาสตร์ หลักจิตวิทยา การเรียนภาษา หลักความแตกต่างระหว่างบุคคล ตลอดจนเทคนิคการสอนใหม่ ๆ เพื่อมุ่งให้การสอนภาษาไทยเกิดประโยชน์แก่ชีวิตประจำวันของเด็ก เนื้อหาที่ใส่สอนจัดให้มีขึ้นอย่างกว้างขวางเพื่อให้เหมาะสมกับความถนัดและประสบการณ์ของเด็กแต่ละคน นอกจากนี้ครูได้พยายามนำหลักการและเทคนิคทางวิทยาศาสตร์เข้ามาประกอบการสอนด้วย เพื่อให้เด็กนักเรียนได้รับความรู้และได้รับประโยชน์จากการเรียนภาษาไทยมากที่สุด

การสอนภาษาไทยเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กว้างไว้ในหลักสูตรนั้น คือให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อภาษาไทยในฐานะเป็นภาษาประจำชาติ ให้มีความรู้ ทักษะ และศิลปะตามสมควรแก่วัยนั้น ครูจะต้องดำเนินวิธีสอนให้เป็นไปตามความมุ่งหมายนั้น เช่น สอนให้วิชาต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กัน ใช้กิจกรรมต่าง ๆ เป็นเครื่องชักจูง ใช้สื่อทัศนูปกรณ์ประกอบการสอนให้มากขึ้น ฝึกทักษะทั้ง 4 คือ ฟัง พูด อ่าน และเขียน ให้สอดคล้องกันไป ข้อสำคัญที่สุดคือเนื้อหาที่นำมาสอนวิชาภาษาไทย ควรเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของเด็ก ครูจะรู้สึกว่าการสอนง่ายขึ้นถ้าเด็กเรียนสนใจในการเรียน

และมีทัศนคติที่ว่า การเรียนภาษาไทยมีประโยชน์จริง ๆ จำเป็นจะต้องฝึกฝนบ่อย ๆ เพื่อนำไปใช้ในสังคมและเป็นทางปรับปรุงตัวของเด็กให้เข้ากับผู้อื่นได้โดยง่าย

หน้าที่ของครูภาษาไทยก็คือช่วยกันปรับปรุงวิธีการสอนให้ดีขึ้น โดยอาศัยหลักการและเทคนิคใหม่ ๆ เพื่อให้เด็กได้รับผลประโยชน์จากการเรียนวิชานี้อย่างเต็มที่ ครูสอนภาษาไทยทุกคนควรจะมีระลึกอยู่เสมอว่าการสอนภาษาไทยนั้นมีไว้เพื่อเป็นไปเพื่อหลักสูตรหากเพื่อชีวิตและความก้าวหน้าของผู้เรียนวิชานี้มากกว่า

บทบาทของโสภณที่มุ่งปรารถนาที่มีต่อการเรียนการสอนภาษาไทย

เนื่องจากภาษาไทยเป็นภาษาประจำชาติ ต้องถือว่าเป็นวิชาที่สำคัญและเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงความเป็นชาติอย่างแท้จริง เราต้องใช้ภาษาไทยในชีวิตประจำวัน ในการประกอบอาชีพและติดต่อกับบุคคลอื่น ดังนั้นการสอนภาษาไทยจึงนับว่าเป็นวิธีการที่สำคัญในการที่จะช่วยให้คนไทยทุกคนได้ใช้ภาษาของตนเองอย่างถูกต้อง ครูจะต้องสอนให้เด็กมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนภาษาไทย ให้เรียนด้วยความสนใจใคร่รู้ สนุกสนาน สามารถนำภาษาไทยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ในชีวิตประจำวันอย่างแท้จริง

การสอนภาษาไทยในปัจจุบันนี้ ไม่มีการแบ่งแยกออกเป็นวิชาย่อย ๆ เช่น อ่าน เขียน คัด ย่อ แต่งความ ฯลฯ แต่ได้สอนให้วิชาต่าง ๆ เหล่านี้มีความสัมพันธ์กัน เพื่อให้เด็กได้ฝึกทักษะไปพร้อม ๆ กัน ภาษาไทยเป็นวิชาทักษะ เพราะจะต้องฝึกฝนบ่อย ๆ จึงจะเกิดความชำนาญ เพื่อนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการค้นคว้าวิชาต่าง ๆ ได้ ในหลักสูตรได้เน้นรายละเอียดและวัตถุประสงค์การสอนของแต่ละชั้นว่าให้เด็กมีความสามารถในการฟัง การพูด การอ่าน การเขียน และการแต่งความ แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าครูจะฝึกฝนเฉพาะชั่วโมงที่สอนภาษาไทยเท่านั้น ครูจะต้องแก้ไขข้อบกพร่องทางภาษาของเด็กในขณะที่เรียนวิชาอื่น ๆ ด้วย

การฝึกฝนทักษะในการเรียนภาษาไทยนั้น ครูควรจัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้เด็กทุกคนได้ใช้กิจกรรมนั้นฝึกฝนทางภาษา ซึ่งการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งนั้นควรจะมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน เพื่อให้เด็กได้ใช้ภาษาอย่างแม่นยำและรวดเร็ว กิจกรรมที่จะจัดขึ้นเพื่อฝึกฝนทักษะในการเรียนภาษาไทย คือ

1. ครูและเด็กร่วมกันตั้งปัญหาเกี่ยวกับเรื่องที่ได้อ่านมาแล้ว เรื่องที่นักเรียนส่วนมากสนใจ หรือเรื่องที่กำลังเป็นที่สนใจของคนทั่วไปในปัจจุบัน แล้วแบ่งหมู่กันศึกษาค้นคว้าจากตำรา และเอกสารต่าง ๆ แล้วนำผลมาเสนอต่อชั้น

2. การทำสรุปภาพ ในการเรียนวิชาอ่านและเขียนนั้น ให้นักเรียนรวบรวมภาพต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคำหรือประโยคที่ได้อ่านมาแล้ว นอกจากจะให้นักเรียนรวบรวมภาพจากที่ต่าง ๆ แล้ว อาจจะให้นักเรียนวาดขึ้นเอง เพื่อให้นักเรียนได้แสดงออก แล้วรวบรวมเป็นสรุปภาพและเขียนคำบรรยายสั้น ๆ ประกอบภาพด้วย

3. การทำอุปกรณ์การสอนในวิชาภาษาไทย เช่น การแสดงหุ่นกระบอก เพื่อใช้ประกอบเนื้อเรื่องที่อ่าน นิทาน หรือนิยายพื้นเมือง จะทำให้ทั้งผู้แสดงและผู้ชมรู้สึกสนุกสนานและจดจำเรื่องได้นาน

4. จัดการโต้วาทีและปราศรัย โดยครูหรือนักเรียนตั้งปัญหาขึ้นแล้วให้นักเรียนไปศึกษาค้นคว้าจาก ตำรา เอกสาร หรือปรึกษากับผู้รู้ แล้วมาโต้วาทีหรือปราศรัยกันในห้องเรียน

5. จัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ การจัดกิจกรรมข้อนี้จะทำให้นักเรียนได้ฝึกการพูด และการอ่านที่ถูกต้องและชัดเจน พร้อมทั้งจะได้ฝึกการวางแผนหาทางให้เหมาะสมในเวลาพูดด้วย

6. ให้เด็กรวบรวมภาพิต คำพังเพย คติพจน์ คำเปรียบเทียบ หรือข้อความที่ไพเราะจากหนังสือต่าง ๆ

7. ฝึกให้เด็กสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ เช่น สัมภาษณ์เพื่อนนักเรียนด้วยกัน สัมภาษณ์ครู ผู้ปกครอง วิทยากร หรือบุคคลต่าง ๆ

8. ฝึกให้เด็กได้รู้จักเขียนรายงานเกี่ยวกับเรื่องที่ได้อ่านไปศึกษา ค้นคว้า หรือเขียนรายงานเกี่ยวกับการออกไปศึกษานอกสถานที่

9. ฝึกให้เด็กทำงานเป็นหมู่ โดยจัดตั้งเป็นคณะกรรมการ มีการเลือกประธาน เลขานุการ เภรวัณนิก และเจ้าหน้าที่อื่น ๆ เพื่อให้นักเรียนรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยให้มีท้าววางแผนดำเนินงานไว้ล่วงหน้า แล้วก็ปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามที่ได้กำหนดไว้ และให้รู้จักประเมินผลงานที่ได้ทำไปแล้วด้วย

10. เชิญวิทยากรในสาขาวิชาต่าง ๆ มาให้ความรู้แก่เด็ก แล้วให้เขียนรายงาน
  11. นำเด็กไปศึกษานอกสถานที่ เช่น สถานที่เกี่ยวกับเรื่องที่ได้อ่าน โบราณวัตถุ สถานที่สำคัญ ๆ ทางประวัติศาสตร์ หรือทางศาสนา เป็นต้น
  12. จัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับภาษาไทย เช่น จัดแสดงสมุดภาพ ภาพถ่าย ของจริง และการประดิษฐ์อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับการเรียนภาษาไทย
  13. จัดมมหนังสือที่เกี่ยวกับภาษาไทย โดยเอาไว้ในมุมโคมหนึ่งก็ได้ เพื่อให้เด็กได้ค้นคว้า แต่ทั้งนี้ครูจะต้องแนะนำให้เด็กรู้จักใช้ห้องสมุด เพื่อค้นหาหาความรู้ด้วย
  14. การแสดงละคร โดยฝึกให้เด็กมีบทบาทเป็นตัวละครในเรื่องที่เรียนอยู่ เพื่อฝึกหัดท่าทางและคำพูด จะช่วยให้เด็กสนใจ และเข้าใจในบทเรียนตอนนั้นยิ่งขึ้น
  15. ฝึกให้ติดต่อกับบุคคลอื่น ๆ ทงจกหมาย โทรศัพท หรือการสัมภาษณ์
  16. ออกหนังสือพิมพ์ประจำชั้นหรือประจำโรงเรียน ซึ่งอาจจะออกเป็นรายสัปดาห์ รายเดือน หรือราย 3 เดือน และ 4 เดือน โดยดูตามความเหมาะสมและโอกาสอันควร เพื่อฝึกงานในค่านค้นคว้า การเรียบเรียงเรื่องราว การสื่อข่าวตลอดจนงานบรรณาธิการ
  17. จัดตั้งชุมนุมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนภาษา เช่น ชุมนุมภาษาไทย ชุมนุมดนตรีและละคร ชุมนุมการศึกษานอกสถานที่ เป็นต้น
- การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วนี้ ให้อยู่ในดุลยพินิจของครูผู้สอนว่าควรจักกิจกรรมอะไรบ้างที่เหมาะสม และนักเรียนได้รับประโยชน์มากที่สุด
- การสอนภาษาไทยที่จะให้ผลดีนั้นนอกจากจะใช้กิจกรรมต่าง ๆ เป็นเครื่องฝึกทักษะแล้ว สิ่งที่สำคัญที่สุดและมีประโยชน์อย่างยิ่งอีกประการหนึ่งก็คือ การใช้โสตทัศนูปกรณ์เป็นเครื่องช่วย อันที่จริงแล้วการใช้โสตทัศนูปกรณ์เป็นเครื่องมือในการสอนภาษาได้มีมานานแล้วพร้อมกับประวัติการศึกษาของมนุษยชาติที่เกี่ยว มนุษย์ในสมัยโบราณรู้จักถ่ายทอดแนวความคิดหรือความหมายและติดต่อกับความเข้าใจกันด้วยรูปภาพ โดยใช้รูปภาพแทนภาษา ก่อนที่จะมีภาษาพูดและภาษาเขียน ซึ่งมีหลักฐานปรากฏ คือรูปภาพบนแผ่นดินเผาของชาวอียิปต์ และอักษรอีโรกลีฟิคส์ จากรูปภาพต่าง ๆ เหล่านี้เองได้วิวัฒนาการมาเรื่อยๆ จนในที่สุดก็กลายมาเป็นภาษาอย่างเช่นในปัจจุบัน ต่อมาเมื่อมนุษย์มีความเจริญขึ้น ภาษา

ก็พัฒนาขึ้นด้วย ซึ่งนับวันแต่ละจะมีรูปร่างห่างไกลจากสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ ซึ่งช่วยให้มนุษย์สามารถเข้าใจได้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้เองครูจึงมักจะอธิบายเสียอย่างคล่องแคล่วจนลืมนึกถึงการที่จะใช้รูปภาพ หรือของจำลอง ฯลฯ ประกอบคำอธิบาย

แต่เดิมมาครูที่สอนภาษาไทยส่วนมาก มีความคิดเห็นและเข้าใจว่า การสอนคือการที่ครูถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่เด็ก โดยครูเป็นผู้บรรยาย อธิบาย และชี้แจงความรู้ต่าง ๆ ที่ต้องการถ่ายทอดให้นักเรียน ส่วนเด็กนั้นก็ เป็นเพียงฝ่ายรับฟังและทำความเข้าใจกับสิ่งนั้น เด็กไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็นของตนเองได้ อุปกรณ์ที่ครูใช้ก็มีเพียงหนังสือแบบเรียน กระดานดำ เท่านั้น และวิธีสอนก็เป็นการบรรยายตลอดชั่วโมง ครูยึดถือหลักสูตรมากจนเกินไป และถือว่า จะต้องสอนให้ครบเนื้อหาที่หลักสูตรได้กำหนดไว้ ไม่ได้คำนึงถึงความสามารถของเด็กแต่ละคน นอกจากนี้แล้วการสอนก็ไม่มีความสัมพันธ์กันด้วยแม้แต่ในวิชาของมันเอง เช่นวิชาภาษาไทยก็แยกสอนเป็น ฟัง พูด อ่าน และเขียน ครูบางคนที่สอนอ่าน ก็สอนเฉพาะวิชาอ่านอย่างเดียว แต่ไม่ได้คำนึงในเรื่องการฟัง พูด และเขียน ทำให้นักเรียนขาดการฝึกฝนทักษะทั้ง 4 ด้าน นอกจากนี้ครูที่สอนภาษาไทยบางคนก็มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อภาษาไทย ไม่มีความเชื่อมั่นและศรัทธาในภาษาไทย ไม่ได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม คิดว่าสอนไปตามที่ตำราสอนกำหนดให้เท่านั้น ไม่จำเป็นต้องใช้อุปกรณ์เข้าช่วยและมีกิจกรรม จากวิธีการสอนที่ครูส่วนมากยึดมั่นนี้ ทำให้เด็กเรียนเพื่อสอบได้เท่านั้น ไม่ได้คำนึงถึงประโยชน์ที่ตนเองจะได้นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ดังนั้นนักเรียนส่วนมากจึงมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อภาษาไทย

การศึกษาแผนปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือคำนึงถึงตัวเด็กเป็นประการสำคัญ โดยให้เด็กได้พัฒนาทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม วิธีการสอนของครูจะต้องพิจารณาถึงวัย ความสนใจของเด็กและความแตกต่างของเด็กแต่ละคนด้วย ครูไม่ผูกขาดการสอนแต่เพียงคนเดียว ให้เด็กได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ให้เด็กได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ในการสอนนั้นครูจะต้องใช้สื่อทัศนูปกรณ์ประกอบ เพื่อให้เด็กได้เข้าใจในบทเรียนนั้น ๆ มากที่สุด อุปกรณ์การสอนมีหลายประเภทและหลายระดับด้วยกัน ซึ่งแต่ละระดับก็ให้คุณค่าในทางการศึกษามากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับคุณภาพของสื่อทัศนูปกรณ์ชนิดนั้น ๆ

การจัดระดับโสตทัศนวัสดุ

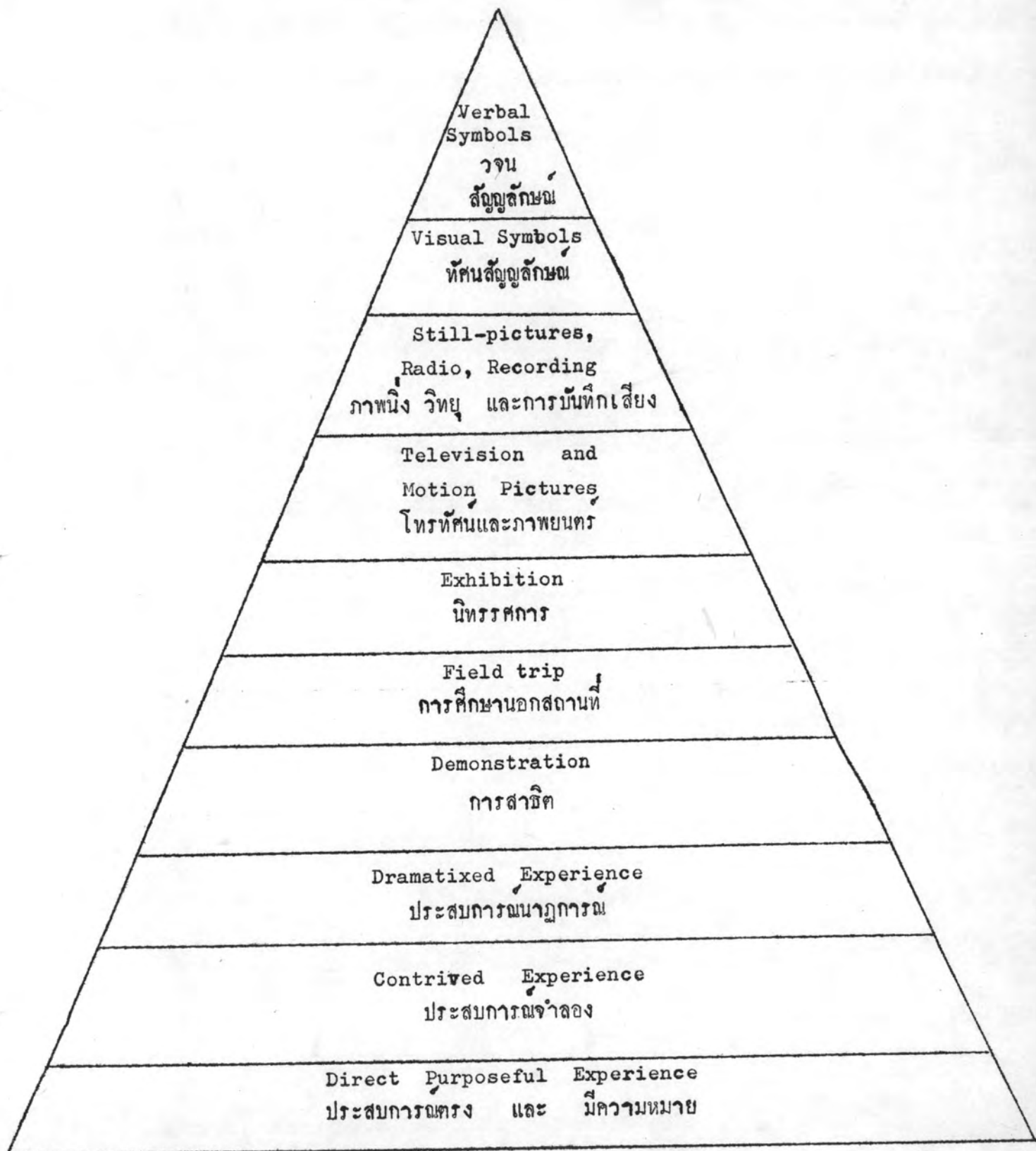
ในทางโสตทัศนศึกษานั้น จะต้องคำนึงถึงคุณค่าของอุปกรณ์การสอนทุกชนิดที่จะมาช่วยให้ประสบการณ์การศึกษาแก่ผู้เรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม นับตั้งแต่สิ่งที่ผู้เรียนได้ประสบกับตนเองโดยตรงไปจนถึงประสบการณ์ที่ได้รับจากตัวหนังสือ หรือเสียงคำพูดที่ได้ยิน การจัดลำดับของโสตทัศนวัสดุนั้นมักถือเอาตามลำดับของประสบการณ์ คือตั้งแต่ประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรม ไปจนถึงประสบการณ์ที่เป็นนามธรรม

กรวยแห่งประสบการณ์ (Cone of Experiences)

เพื่อให้การแบ่งลำดับของโสตทัศนวัสดุตามประสบการณ์ดังกล่าวเป็นที่เข้าใจ ชัดเจนยิ่งขึ้น Edgar Dale² จึงได้สมมุติรูปกรวยขึ้นแล้วแบ่งออกเป็น 10 ระดับ โดยให้ประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมมากที่สุดอยู่ที่ฐานของกรวย ให้ประสบการณ์ที่ค่อย ๆ เป็นนามธรรมมากขึ้น ๆ อยู่ในอันดับถัดขึ้นไป จนกระทั่งถึงประสบการณ์ที่เป็นนามธรรม ซึ่งเป็นยอดของกรวยสมมุติ ในการอธิบายถึงประสบการณ์แต่ละขั้นก็จะกล่าวถึงโสตทัศนวัสดุในขั้นนั้นไปด้วย ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่ฐานของรูปกรวยขึ้นไปเป็นลำดับดังนี้

---

²Edgar Dale, Audio - Visual Methods in Teaching (Revised Edition; New York: The Dryden Press, 1957), pp. 43.

1. ประสบการณ์จริงและมีความหมาย (Direct Purposeful Experience) ผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์ด้วยตนเองโดยตรง เช่น ได้เห็น จับ ชิม รุ้สึก ในสิ่งนั้น หรือได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เช่น การไปชื้อเรื่องเงินที่ธนาคาร ไปไปรษณีย์เพื่อส่งจดหมาย โทรเลข เป็นต้น ก็จะได้เรียนรู้อย่างจริงจัง และมีพื้นฐานในความรู้เหล่านั้นอย่างมั่นคง ซึ่งตรงกับคำว่า Learning by doing หรือ Learn through experience

2. ประสบการณ์จำลอง (Contrived Experience) เป็นประสบการณ์ของผู้เรียนจากการจำลองของจริง เช่น หุ่นจำลองของวัตถุต่าง ๆ และสถานที่ บ้านจำลอง โลกโลกและผลไม้ต่าง ๆ ซึ่งจะมีลักษณะใกล้เคียงกับของจริงที่สุด ทำให้ผู้เรียนได้เข้าใจงายยิ่งขึ้น

3. ประสบการณ์นาฏการ (Dramatized Experience) มีหลายสิ่งที่เราได้รับประสบการณ์โดยตรงไม่ได้ เช่น สิ่งที่เป็นอดีตไปแล้ว บางอย่างใช้เวลาเปลี่ยนแปลงไปในเวลานานเกินชั่วอายุของเรา การจัดให้มีการละเล่นขึ้นจะช่วยให้เราเข้าไปใกล้ความเป็นจริงได้มากขึ้น เช่น แสดงละครประกอบการเรียนวรรณคดี ประวัติศาสตร์ ทำน่านการละเล่นอื่น ๆ เช่น เล่นชายของ การแสดงบทบาทต่าง ๆ เป็นต้น ประสบการณ์นาฏการนี้จะต้องอาศัยวัสดุในประสบการณ์จำลองอย่างมากจึงจะเกิดผลดี และใกล้เคียงกับความเป็นจริงได้ เช่น เครื่องแต่งตัว ฉาก เครื่องมือ หุ่นต่าง ๆ เป็นต้น

ประสบการณ์เช่นนี้ ผู้เรียนจะแบ่งออกเป็น 2 พวก คือพวกอยู่กับพวกที่แสดง พวกที่แสดงจะได้รับประสบการณ์มากกว่าผู้ดู

4. การสาธิต (Demonstration) คือการแสดงให้ผู้เรียนได้เห็นลำดับขั้นของวิชาความรู้เป็นตอน ๆ ไป เช่น ครูวิทยาศาสตร์ทดลองการเตรียมแก๊สคลอรีน หรือครูพลศึกษาแสดงท่าว่ายน้ำให้นักเรียนดู เป็นต้น

ในการสาธิตเราอาจจะนำสิ่งอื่น ๆ มาประกอบด้วยก็ได้ เช่น ของจริง ของจำลอง แต่เราไม่ได้เพิ่งเล็งถึงสิ่งของเหล่านั้น แต่เราพิจารณาถึงขบวนการทั้งหมด ที่ผู้เรียนจะต้องเฝ้าสังเกตอยู่อย่างใกล้ชิด ซึ่งหลังจากการสาธิตเสร็จสิ้นลงแล้ว นักเรียนทั้งหมดหรือบางคน

อาจจะไ้ลงมือปฏิบัติตามที่ไ้ค้มาแล้ว

5. การศึกษานอกสถานที่ (Field trips) บางที่เรียกว่าทัศนศึกษา หรือทัศนจาร หมายถึงการจัดพานักเรียนออกไปศึกษานอกห้องเรียน เพื่อให้เด็กได้มีประสบการณ์และความรู้ต่าง ๆ กว้างขวางขึ้น เป็นสิ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้ประสบกับบางสิ่งโดยตรงซึ่งไม่สามารถจะจัดได้ในห้องเรียน เช่น การไปชมสิ่งที่น่าสนใจทางประวัติศาสตร์ โรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ โบราณวัตถุ ภูเขา และทะเล เป็นต้น

6. นิทรรศการ (Exhibitions) คือการจัดสิ่งของต่าง ๆ แสดงไว้เพื่อให้ความรู้แก่ผู้ดู บางครั้งอาจจะมีรูปภาพซุกต่าง ๆ ของจริง ของจำลอง แผนภูมิ หรือภาพโฆษณา และบางครั้งอาจจะมีการฉายสไลด์ फिल्मสตริป หรือภาพยนตร์ให้ดูควบไ้ไ้

7. โทรทัศน์และภาพยนตร์ (Television and Motion Pictures) รายการโทรทัศน์และภาพยนตร์ ช่วยให้ผู้เรียนไ้เห็นภาพ ไ้ยินเสียงเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบันและอดีต แมว่าจะไม่ใช่ประสบการณ์ตรง แต่ก็เป็นส่วนกลางในการสาธิตไ้ไ้มาก เพราะทำให้ผู้เรียนไ้เห็นเหตุการณ์อย่างใกล้ชิด และยังช่วยไ้ประสาทสัมผัสความเป็นรูปธรรม ความเป็นจริง ช่วยเน้นตัวบุคคลและบุคคลิกภาพ ตลอดจนมีความสามารถที่จะทำให้เรื่องราวน่าชม น่าดู ทำให้นักเรียนมีความสนใจเป็นอย่างมาก

8. ภาพนิ่ง วิทญ และการบันทึกเสียง (Still Pictures, Radio and Recording) ภาพนิ่งไ้แก ภาพถ่าย ภาพวาด ภาพโปรังแสง สไลด์ ฯลฯ เกี่ยวกับการแลเห็น ส่วนวิทญและเพบบันทึกเสียงนั้น เกี่ยวกับการฟัง ทั้งภาพนิ่ง วิทญ และการบันทึกเสียง สามารถใช้กับผู้เรียนทั้งรายบุคคลและเป็นหมู่ ภาพนิ่งถ้าหากว่าจะใช้สอนนักเรียนเป็นจำนวนมาก ควรจะต้องใช้กับเครื่องฉาย เพราะทำให้ภาพขยายใหญ่ สามารถแลเห็นไ้ไ้ชัดเจน ภาพนิ่ง ประเภทภาพถ่าย ภาพวาดที่ไม่โปรังแสงนั้นใช้กับเครื่องฉายภาพทึบแสง (Opaque Projector) ส่วนภาพนิ่งประเภทโปรังแสง เช่น สไลด์ และฟิล์มสตริป ก็ใช้กับเครื่องฉายสไลด์ และเครื่องฉายฟิล์มสตริป (Slide, Filmstrip Projector) ถ้าเป็นภาพนิ่งที่โปรังแสงขนาด 7" x 7" หรือ 10" x 10" ก็ใช้กับเครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ (Overhead Projector) ภาพนิ่งประเภทต่าง ๆ ที่ไ้กล่าว

มาแล้วนั้นสามารถจำลองความเป็นจริงมาให้เด็กเรียนได้ศึกษาค้นคว้าได้ ส่วนวิทยุและเทปบันทึกเสียง ก็จะทำให้ข่าวและความรู้ต่าง ๆ ให้แก่ผู้ฟังโดยไม่ต้องอ่าน

9. ทศนสัญลักษณ์ (Visual Symbols) ได้แก่ แผนที่ แผนภาพ แผนภูมิ แผนสถิติ ภาพโฆษณา การ์ตูน และการ์ตูนเรื่อง ซึ่งมีลักษณะเป็นสัญลักษณ์ เพื่อดำเนินการความหมายให้เข้าใจได้อย่างรวดเร็ว ทศนสัญลักษณ์เหล่านี้ เรานำมาใช้แทนความหมายที่เป็นข้อเท็จจริง แต่ถ้ามหาว่านักเรียนได้รับการอธิบายเพิ่มเติม และได้ลงมือฝึกปฏิบัติทำด้วยตนเองด้วยแล้ว ก็จะทำให้ผู้เรียนได้เข้าใจเกี่ยวกับความหมายของสัญลักษณ์มากยิ่งขึ้น

10. วจนสัญลักษณ์ (Verbal Symbols) ได้แก่ ตัวหนังสือ ตัวอักษร หรือคำพูด การที่นักเรียน ผู้ฟัง หรือผู้อ่าน จะเข้าใจสัญลักษณ์ใดก็ตาม ต้องอาศัยประสบการณ์เดิมเป็นรากฐานมามากพอสมควร แม้ว่าคำพูดหรือการเขียนจะให้ความเป็นนามธรรมมากที่สุดก็ตาม แต่เราก็ใช้ประโยชน์จากภาษาพูด และภาษาเขียนมาก เพราะว่าจะต้องใช้สำหรับสื่อความหมายติดต่อกันอยู่ตลอดเวลา ปัญหาอยู่ที่เด็กจะใช้ได้ผลดีก็ต่อเมื่อถ้อยคำเหล่านี้มีความหมายและมีประโยชน์ต่อเด็ก

เด็กจะเรียนพูดก่อนเรียนเขียน การพูดจะช่วยให้การอ่านเป็นที่เข้าใจมากยิ่งขึ้น เมื่อประกอบกับการใช้ประสบการณ์ชั้นต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นด้วย ถ้าหากว่าเด็กมีรากฐานทางประสบการณ์เพียงพอแล้ว การพูดและการอ่านของเด็กจะนำไปสู่ความเข้าใจและประสบการณ์ใหม่ได้อย่างมากทีเดียว การที่ครูจะให้ประสบการณ์แก่เด็กเพียงไรและอย่างไรนั้น จะต้องขึ้นอยู่กับปัญหาที่จะสอน สถานการณ์ในการเรียน พื้นฐานทางประสบการณ์เดิมของเด็ก บางครั้งการพูดให้เด็กฟังเพียงอย่างเดียว เด็กก็อาจจะเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี

สื่อทัศนูปกรณ์ที่จะให้ประสบการณ์ในชั้นต่าง ๆ มีหลายประเภทด้วยกัน เช่น

1. กระดานดำ (Chalk Boards) อุปกรณ์การสอนที่ง่ายและสะดวกในการใช้ ซึ่งมีในโรงเรียนทุกแห่ง คือกระดานดำ ไม่ว่าจะสอนวิชาอะไรครูก็ใช้กระดานดำประกอบการสอนได้ทั้งนั้น จนกระทั่งกลายเป็นสิ่งธรรมดา แม้ในบางครั้งเมื่อพูดถึงอุปกรณ์การสอน

เราก็มักจะมองข้ามกระดานคำไปเสียหมด มักจะนึกถึงแต่ แผนภูมิ รูปภาพ ของจริง ของจำลอง ฯลฯ ทั้ง ๆ ที่บางครั้งสิ่งเหล่านั้นอยู่ห่างไกลจากตัวเรามากมายนัก ครูอาจจะใช้กระดานคำให้เกิดประโยชน์ในการสอนได้หลายประการ เช่น ใช้เขียนคำ ประโยค หรือสิ่งใหม่ ๆ ที่เด็กไม่เคยเห็นมาก่อน หรือเด็กที่เคยเห็นมาแล้ว แต่เขียนเพื่อเป็นการ ทบทวนความจำ นอกจากนี้ยังใช้เขียนรูปภาพ โคอะแกรม การ์ตูน ฯลฯ ซึ่งเป็นวิธีที่จะ ช่วยอธิบายสิ่งที่เด็กไม่เคยพบ ไม่เคยเห็นมาก่อนให้เข้าใจแจ่มแจ้งได้ยิ่งขึ้น ครูอาจจะใช้ กระดานคำเขียนข้อสอบ เขียนเพื่อสั่งงานให้เด็กทำในชั้นเรียนหรือนำไปทำเป็นการบ้านก็ได้ ใช้เป็นที่ฝึกหัดเขียน ใช้ประกอบกับวัสดุอุปกรณ์การสอนอื่น ๆ เช่น สแตนด์ซิล เทมเพลต เป็นต้น

2. กระดานผ้าสำลี (Felt Boards) อุปกรณ์การสอนชนิดนี้ทำด้วยแผ่นป้ายหรือ กระดานที่หุ้มด้วยผ้าสำลีหรือสักหลาด เพราะว่าการความฝืดของการเสียดสีที่ผิวแผ่น ป้ายสำหรับติดชิ้นส่วนซึ่งใช้ประกอบการอธิบายหรือการสาธิต และชิ้นส่วนที่นำมาติดก็ต้อง ฝืดด้วย ครูสามารถใช้แผ่นป้ายผ้าสำลี หรือกระดานคำผ้าสำลี เพื่อเสนอความรู้หรือ เรื่องราวต่าง ๆ ฝึกหัดความพร้อม ฝึกทักษะและส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี ช่วยให้นักเรียนมีความสนใจต่อบทเรียนยิ่งขึ้น ได้รับความคิดรวบยอดใหม่ ๆ และยากๆ เพิ่มขึ้น ยิ่งกว่านั้นนักเรียนอาจจะใช้กระดานผ้าสำลีในการแสดงออก เช่น เล่าเรื่องหรือ เล่านิทาน รายงาน และการสาธิต กระดานผ้าสำลีเปิดโอกาสให้ครูและนักเรียนได้เสนอ เรื่องราว และลำดับความคิดต่าง ๆ ที่ได้เตรียมมาแล้วล่วงหน้าได้อย่างรวดเร็ว อุปกรณ์ ชนิดนี้ใช้ได้ไม่จำกัดชั้นและจำนวนของผู้เรียน สามารถใช้ได้ทุกวิชา ไม่ว่า ยาก ง่าย หรือสลับซับซ้อนก็ตาม ประโยชน์ของกระดานผ้าสำลีในการใช้ประกอบการสอน เช่น สอน ให้รู้จักความแตกต่างหรือความเหมือน ใช้สอนให้เกิดประสบการณ์ทางสร้างสรรค์ สร้าง สุขนิสัย ให้เรียนรู้คำ ให้เล่านิทาน ให้รู้จักและเข้าใจสัญลักษณ์ ช่วยในการเรียนรู้ ความหมายของคำศัพท์มากยิ่งขึ้น โดยใช้รูปภาพกับบัตรคำเป็นส่วนประกอบที่จะช่วยให้ความ หมายในเรื่องคำและวลีมากขึ้น

3. ป้ายนิเทศ (Bulletin Boards) ปัจจุบันนี้ป้ายนิเทศได้มีผู้นิยมนำมาใช้กันอย่างกว้างขวางและแพร่หลายในโรงเรียน ทั้งนี้เพราะว่าการนำวัสดุไปแสดงบนป้ายนิเทศนั้น จะช่วยกระตุ้นและเร้าความสนใจของเด็ก อธิบายความหมาย ถ่ายทอดความคิดและเหตุการณ์ต่าง ๆ ชักจูงให้ปฏิบัติตาม ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือแสดงผลงานของนักเรียนได้อย่างดียิ่ง เราอาจจะใช้ป้ายนิเทศเพื่อความมุ่งหมายหลายอย่าง เช่น ใช้แสดงความรู้หรือสิ่งที่น่าสนใจใหม่ ๆ ใช้แสดงวัสดุต่าง ๆ เพื่อให้เด็กเรียนเข้าใจในบทเรียนยิ่งขึ้น เช่น รูปภาพ แผนภูมิ ภาพโฆษณา หนังสือ ฯลฯ ที่เราต้องการจะเน้นหรือช่วยผู้ให้เด็กเกิดความสนใจ หรือให้เด็กเรียนมีโอกาสได้ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมยิ่งขึ้น ใช้เพื่อแจ้งข่าวสาร กฎเกณฑ์ หรือผลงานของนักเรียนที่ดีเด่น ให้เด็กเรียนได้ทราบทั่วกัน ใช้ทบทวนความรู้ของเด็กได้อย่างดียิ่ง และช่วยให้เด็กได้เรียนรู้วิธีการถ่ายทอดความรู้ทางทัศนศึกษาไปในตัวด้วย

4. รูปภาพ (Pictures) รูปภาพไม่ว่าจะเป็นภาพเขียนหรือภาพถ่ายก็ตาม นับว่าเป็นอุปกรณ์การสอนที่หาได้ง่ายที่สุด และราคาถูกที่สุด ครูอาจจะหารูปภาพได้จากนิตยสาร หนังสือพิมพ์ ภาพโฆษณา ปฏิทิน ฯลฯ โดยนำมาแปะ ๆ หรืออาจจะซื้อได้ในราคาถูก เพื่อนำมาติดป้ายนิเทศ หรือเก็บรวบรวมไว้เพื่อให้เด็กเรียนได้ศึกษาค้นคว้ารายละเอียดเป็นส่วนบุคคลโดยทำเป็นสมุดคำศัพท์ภาพ รูปภาพจะช่วยให้เด็กเรียนเข้าใจในสิ่งที่อ่านสมบูรณ์ยิ่งขึ้น สามารถนำเอาสิ่งที่ผู้เรียนไม่เคยพบหรืออยู่ห่างไกลเข้ามาสู่ห้องเรียนได้ รูปภาพเป็นแหล่งสำหรับค้นคว้าหาความรู้ได้เป็นอย่างดี ช่วยเป็นจุดรวมความสนใจของผู้เรียน รูปภาพจะช่วยแก้ไขความรู้และความเข้าใจที่ผิด ๆ ให้ถูกต้อง ช่วยสรุปบทเรียนหรือหน่วยการเรียน รูปภาพสามารถปลุกฝังทัศนคติที่ดีและถูกต้อง ดังที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่ารูปภาพมีประโยชน์ต่อการเรียนการสอนมากมาย ช่วยให้ครูใช้คำอธิบายเพียงเล็กน้อย แต่เด็กเข้าใจต่อบทเรียนได้เป็นอย่างดี สมดังสุภาษิตจีนบทหนึ่งที่ว่า "ภาพ 1 ภาพ สามารถประหยัคคำพูดได้เป็นพัน ๆ คำ"

5. แผนภูมิ (Charts) แผนภูมิเป็นอุปกรณ์การสอนเพื่อแสดงให้นักเรียนได้เข้าใจเรื่องราว ความคิด หรือข้อเท็จจริงต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน เช่น แสดงการ

เปรียบเทียบ แสดงปริมาณที่เกี่ยวข้องกัน แสดงการพัฒนาการ หรืออาจจะใช้ประกอบการบรรยาย และใช้ประกอบกับอุปกรณ์การสอนอย่างอื่น เช่น ภาพยนตร์ สไลด์ फिल्मสตริป เทปบันทึกเสียง ฯลฯ เพื่อส่งเสริมให้เด็กเข้าใจในบทเรียนนั้น ๆ ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้นักเรียนทั้งชั้นได้เรียนรู้ไปพร้อมๆ กันด้วย หรือหลังจากเลิกเรียนแล้ว นักเรียนอาจจะศึกษาหรือเพื่อทบทวนความรู้ที่ได้เรียนมาแล้ว

แผนภูมิ เป็นอุปกรณ์ที่ผลิตขึ้นเองได้อย่างง่าย ๆ และราคาไม่แพง ผลประโยชน์ที่นักเรียนได้รับมีมากมาย กังนั้นครูในโรงเรียนต่าง ๆ จึงได้ใช้แผนภูมิประกอบการสอนอย่างกว้างขวาง การใช้แผนภูมิถ้าจะทำให้เกิดผลดีนั้นควรจะใช้วัสดุอื่น ๆ ประกอบด้วย เช่น หุ่นจำลอง เป็นต้น

6. ภาพโฆษณา (Poster) ภาพโฆษณา เป็นอุปกรณ์การสอนอีกอย่างหนึ่งซึ่งสามารถใช้เพื่อเป็นเครื่องกระตุ้นให้นักเรียน พุด คิด และทำบางสิ่งบางอย่างที่ครูต้องการได้ สามารถทำให้นักเรียนหรือผู้ถูกกระตุ้นตื่นตัว สนใจ และอยากรู้อยากศึกษาเรื่องราวที่ครูต้องการให้เรียน นับว่าภาพโฆษณาเป็นเครื่องกระตุ้นหรือชักชวนให้นักเรียนหันมาสนใจต่อบทเรียน นอกจากนี้ครูยังใช้ภาพโฆษณาเป็นเครื่องเตือนใจได้อีก เช่น ความปลอดภัยบนท้องถนนหลวง ความปลอดภัยในห้องปฏิบัติการ ฯลฯ ครูใช้ภาพโฆษณาเพื่อสร้างบรรยากาศให้แก่การเรียน คือครูนำภาพโฆษณาต่าง ๆ มาประดับห้องเรียนภาษาไทย จะทำให้ห้องเรียนน่าอยู่ยิ่งขึ้น ใช้เพื่อประกาศข่าวและหาความนิยม นักเรียนจะได้ประโยชน์ในการประกาศข่าวต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกิจกรรมในชั้นเรียนและโรงเรียนของตน เช่น การแสดงละคร การแข่งขันกีฬา การประกวดความสะอาด ฯลฯ เหล่านี้เป็นเรื่องธรรมดาที่จะต้องมีการทำภาพโฆษณาขึ้นใช้ ใช้ภาพโฆษณาเพื่อส่งเสริมความคิดริเริ่มและร่วมมือกันในการทำงาน ครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงสิ่งที่ได้เรียนมาแล้ว โดยการทำภาพโฆษณาขึ้นเอง เช่น ให้รู้จักการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยช่วยกันออกความคิดเห็นและใช้ถ้อยคำ และเด็กจะแสดงความริเริ่มของตนเองออกมาให้ปรากฏ ภาพโฆษณาที่นักเรียนช่วยกันทำขึ้นมาเองนั้นจึงควรมีประโยชน์ต่อการเรียนที่สุด เพราะว่าทำขึ้นมาอย่างมีความหมายแท้จริง กังนั้นครูควรส่งเสริมการทำภาพโฆษณาให้ เป็นกิจกรรมในการเรียนอย่างหนึ่งตามโอกาสที่เห็นสมควร

7. การ์ตูน (Cartoon) นักเรียนในชั้นต้น ๆ ชอบอ่านหนังสือการ์ตูน ครูจึงนำจะคัดเลือกหนังสือการ์ตูนมาใช้ในการสอนบ้าง ความนิยมอย่างมากมายในการ์ตูนเรื่องนี้นักเรียนมีนั้น ทำให้ครูในสหรัฐอเมริกาได้ทดลองเอาการ์ตูนเรื่องมาทดลองใช้ประกอบการสอนในวิชาต่าง ๆ แต่โดยมากแล้วนิยมทดลองในค่านภาษา จากการค้นคว้าปรากฏว่าได้ผล 4 ประการ คือ

1. ทำให้นักเรียนสนใจในเนื้อหาที่เรียนมากยิ่งขึ้น
2. ใช้สอนเด็กประเภทต่าง ๆ กันได้เป็นรายบุคคลและทำให้การสอนได้ผลดียิ่งขึ้น
3. ฝึกฝนทักษะในการอ่านได้เป็นอย่างดี
4. ทำให้นักเรียนมีความสนใจในการอ่านเพิ่มขึ้น

สิ่งสำคัญที่สุดในการสอนด้วยการ์ตูนเรื่องนั้น ก็คือสอนให้นักเรียนรู้จักวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการ์ตูนเรื่องที่มีคุณภาพได้มาตรฐานนั้น ควรจะมีลักษณะอย่างไรบ้าง โดยให้อภิปรายกันด้วย

8. ของจริง (Objects) คือวัตถุที่เป็นของจริง (an object is the real thing) การมีของจริงเพื่อประโยชน์ในค่านการเรียนและการสะสมสิ่งต่าง ๆ เพราะนอกจากนักเรียนจะได้รู้จักสภาพที่แท้จริงแล้ว ยังมีประโยชน์ในค่านอื่น ๆ อีก เช่นนักเรียนจะได้รู้จักเก็บรวบรวมสิ่งของต่าง ๆ และช่วยทำให้เป็นคนช่างสังเกตอีกด้วย ของจริงบางอย่างหาได้ง่าย หรือบางสิ่งที่มีหลายชิ้นส่วนครูก็อาจจะนำมาให้ดูเป็นตัวอย่างเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งเท่านั้น การนำของจริงมาใช้สอนทำให้นักเรียนสามารถจับต้องหรือพิจารณาดูรายละเอียด ทำให้นักเรียนเข้าใจขอบที่เรียนได้ดียิ่งขึ้น ของจริงที่ควรนำมาใช้ในภาษาไทย เช่น เหรียญในสมัยต่าง ๆ กวีช แสคมป์ ฯลฯ

9. ของตัวอย่าง (Specimens, Collections, Samples) ของตัวอย่างนี้มีความหมายคล้ายกับของจริง แต่ต่างกันตรงที่ว่าของตัวอย่างนั้นเป็นทำนองตัวแทนของสิ่งของกลุ่มหนึ่ง ประเภทหนึ่ง แต่วัตถุของจริงไม่ใช่ตัวแทนของสิ่งของ แต่เป็นของสมบูรณ์

เฉพาะตัวของมันเอง ของตัวอย่างอาจจะช่วยให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ใกล้เคียงกับความเป็นจริงยิ่งขึ้น

10. การจัดการแสดง (Display) การจัดนิทรรศการคือการแสดงเพื่อการศึกษา โดยการแสดงรูปภาพ ภาพถ่าย โดอะแกรม วัสดุกราฟิกส์ วัสดุสามมิติ ของจริงและอื่น ๆ เพื่อการเรียนการสอนในชั้น การจัดนิทรรศการมีความสำคัญมากในการเรียนรู้ และมีประโยชน์ในการศึกษามาก เพราะสามารถรวมความสนใจและความตั้งใจมาที่จุดเดียวกัน สามารถแสดงให้เห็นเค้าโครงเบื้องต้นของความลึกต่าง ๆ ได้อย่างดีและรวดเร็วกว่าการอธิบายด้วยตัวอักษรหรือคำพูด Display ทำให้เข้าใจในสิ่งที่เป็นามธรรมได้โดยการนำเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งของ ส่งเสริมการแสดงออกของนักเรียนเป็นวิธีสื่อความหมายแบบหนึ่ง มนุษย์เราสื่อความหมายกันด้วย การพูด การฟัง การเขียน การอ่าน และด้วยการแสดงสิ่งของ การเรียนทุกอย่างขึ้นอยู่กับ การสื่อความหมาย การเกิดมุกตลกภาพ และทัศนคติก็มาจากการสมาคมและสื่อความหมายกับเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน การจัดนิทรรศการอาจจะเป็นผลมาจากการริเริ่มของนักเรียน เช่น เพื่อแสดงผลคืบหน้าของการเรียนโดยสม่ำเสมอ การเรียนอย่างนี้มีคุณค่ามาก เพราะว่า เริ่มจากเนื้อหาวิชาที่นักเรียนกำลังเรียน โดยผ่านต่าง ๆ มา เช่น การทดลองจัดในแบบต่าง ๆ ทำให้นักเรียนได้มีประสบการณ์ในการเรียนมากขึ้น

ในชั้นประถมตอนต้น การจัดนิทรรศการจำเป็นมากสำหรับเนื้อหาวิชาซึ่งจะต้องฝึกฝนซ้ำ (Drill) เพราะเด็กจะไม่เบื่อ เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร แผนที่ แผนภูมิ ฯลฯ ใช้ประกอบในการอ่านข่าว

11. การสาธิต (Demonstration) การสอนแบบสาธิต คือการสอนโดยการอธิบายและใช้เครื่องมือหรือวัสดุต่าง ๆ แสดงให้ดู โดยนักเรียนคอยคอยสังเกต การสาธิตที่คั้น ย่อมทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกใกล้ชิดกับเครื่องมือและสิ่งต่าง ๆ ที่ครูนำมาแสดง เป็นการให้ความรู้อันเป็นพื้นฐานแก่นักเรียน และฝึกให้นักเรียนเป็นคนช่างสังเกต การสาธิตช่วยให้คนมีความรู้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว ทำให้ได้ประสบการณ์ในการเรียนที่สนุกสนาน มีความหมายและสามารถนำไปใช้ได้เมื่อออกจากโรงเรียนไปแล้ว

12. ประสบการณ์นาฏการ (Dramatized Experiences) หมายถึงการ แสดงต่าง ๆ ที่จัดขึ้นสำหรับสื่อความหมาย ความเข้าใจกันระหว่างผู้แสดงกับผู้ดู เป็นขบวนการถ่ายทอดความหมายที่สำคัญมากอย่างหนึ่ง เราถือว่าประสบการณ์นาฏการ เป็นสิ่งที่ใช้แทนประสบการณ์จริงได้ แต่บางครั้งเราอาจจะดัดแปลง ตัดตอนหรือเพิ่ม เติมบางสิ่งบางอย่าง เพื่อให้เหมาะสมกับจุดประสงค์และสถานการณ์ในการสอน เมื่อ ใช้ประสบการณ์นาฏการเข้าช่วยในการเรียนทางภาษา ครูอาจจะจัดให้เด็กแสดงละคร ในเรื่องที่ได้อ่านจากหนังสือ หรือถ้าหากว่าเนื้อเรื่องยาวเกินไป ก็ให้เอาเฉพาะตอนใด ตอนหนึ่งก็ได้ การทำเช่นนี้ เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกหัดการใช้ภาษา เช่น ฝึกพูด บรรยาย ใคอย่างถูกต้องและชัดเจนอย่างชัดคำ ประสบการณ์นาฏการจะ ช่วยให้ความหมายแก่ผู้เรียนอย่างชัดเจน ทำให้บทเรียนน่าสนใจ ช่วยให้ผู้เรียน เป็นจริงขึ้น ทำให้เรื่องที่ยาก ๆ เข้าใจง่ายยิ่งขึ้น ทำให้นักเรียนได้แสดงความสามารถตามบุคลิกภาพของแต่ละคนอย่างที่ไม่สามารถจะทำควยวิธอื่น ช่วยสร้าง สถานการณ์ในการแก้ปัญหา ช่วยระบายความตึงเครียดทางอารมณ์ ทำให้บทเรียนสนุกสนานและน่าสนใจ ช่วยเปลี่ยนทัศนคติของผู้เรียนให้เป็นไปในทางที่พึงปรารถนา เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในบทเรียนได้เป็นจำนวนมาก ช่วยส่งเสริม ความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน และเป็นการส่งเสริมทักษะบางอย่าง เป็นต้น

ดังที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า ประสบการณ์มีประโยชน์แก่ผู้เรียนในหลายด้านด้วยกัน ดังนั้นครูควรส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนจัดขึ้น ซึ่งบางครั้งเราไม่สามารถจะจัดประสบการณ์นาฏการให้เหมือนของจริงได้ เช่น ไม่มีเสื่อหรือเครื่อง แต่งกายอื่น ๆ แต่ครูก็อาจจะจัดแสดงได้โดยใช้เครื่องแต่งกายธรรมดาที่นักเรียน สวมใส่อยู่นั่นเอง การจัดประสบการณ์นาฏการบ่อย ๆ เป็นการฝึกทักษะในการพูด และฝึกให้นักเรียนมีความเคยชินในการปรากฏตัวอย่างถูกต้องในสังคมด้วย

13. การศึกษานอกสถานที่ (Field Trip) การศึกษานอกสถานที่เป็นวิธีการอันหนึ่งที่จะช่วยให้นักเรียนมีความคุ้นเคยกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นมาก เพราะนักเรียนจะมีชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขก็ต่อเมื่อสามารถปรับปรุงตนเองให้เข้ากับ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้ ทั้งจะเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ในการเรียนซึ่งได้เรียนจาก

บทเรียนมีความหมายและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพราะว่าได้เห็นของจริง และได้เห็นสภาพอย่างแท้จริงของสิ่งต่าง ๆ เป็นการฝึกนิสัยช่างสังเกต พิจารณา เป็นการฝึกการทำงานร่วมกัน เช่น ใค้วางโครงการร่วมกัน ใค้ทำงานร่วมกัน แบ่งงานกันรับผิดชอบ เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนนำทักษะในวิชาต่าง ๆ มาใช้ ทักษะทางภาษา การเขียน การพูด ศิลปะ และอื่น ๆ ให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน แหล่งหรือสถานที่ที่จะพานักเรียนไปศึกษา ใค้แก่ ฟาร์มสัตว์เลี้ยง ชายทะเล ภูเขา โรงงานอุตสาหกรรม สถานที่สำคัญทางศาสนาและประวัติศาสตร์ แหล่งที่รวมศิลปะและวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย เช่น ที่อยู่อาศัยของพวกชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ความเป็นอยู่ของพวกเงาะ เป็นต้น การศึกษานอกสถานที่ควรจะเป็นไปเพื่อการศึกษานอกเกิดจากวิชาในบทเรียน ใช้เครื่องมือเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการสอนจริง ๆ เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความสมบูรณ์แก่เนื้อหาในหลักสูตร ทำให้การเรียนมีความหมายซึ่งเป็นการให้ประสบการณ์ที่ใช้ได้กับชีวิตจริง

14. สไลด์และฟิล์มสตริป (Slide and Filmstrip) สไลด์และฟิล์มสตริปต่างก็เป็นภาพนิ่งสำหรับฉายไปที่จอ เป็นวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้อย่างแพร่หลาย แม้ว่าเครื่องฉายจะมีราคาแพง แต่ครูก็อาจจะยืมใค้จากศูนย์อุปกรณ์ ฯลฯ เพื่อนำไปใช้ชั่วคราว การฉายไม่ต้องใค้ห้องมืดมากนัก ไม่เปลืองที่เก็บ ครูสามารถผลิตขึ้นใค้เองตามความต้องการ วัสดุอุปกรณ์ทั้ง 2 อย่างนี้ ใค้สำหรับสอนทักษะแก่ผู้เรียน เพราะว่าครูสามารถจะฉายเป็นบางตอนเพื่อเน้นส่วนนั้น ๆ หรืออาจจะฉายทั้งหมดใค้ได้ โดยเฉพาะการสอนนักเรียนเป็นกลุ่ม เช่นการสอนอ่าน ใค้เพื่อเป็นรากฐานใค้เกิดความเข้าใจในสัญลักษณ์ต่าง ๆ ความหมายของคำศัพท์ ใค้เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ส่งเสริมใค้ผู้เรียนรู้สึกชื่นชมในสุนทรียภาพ และความสวยงามของรูปลักษณะธรรมชาติ ใค้เพื่อเป็นจุดรวมความสนใจของนักเรียน เปิดโอกาสใค้ให้นักเรียนใค้ฝึกฝนทักษะต่าง ๆ เช่น ทางการพูด และการเขียน เป็นต้น

15. เทปบันทึกเสียงและแผ่นเสียง (Tape Recorder and Photograph Records) ในปัจจุบันนี้โรงเรียนต่าง ๆ นิยมใค้แผ่นเสียงและเทปบันทึกเสียงกันมากขึ้น ทั้งนี้เพราะว่าใค้มีการจัดทำแผ่นเสียงและเทปที่มีเนื้อหาสัมพันธ์กับวิชาที่ครูสอนในห้องเรียนกันมากขึ้น เช่น แผ่นเสียงที่เกี่ยวกับเพลงไทย คนตรีไทย การ

อ่านโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ละคร ส่วนการอภิปราย การปาฐกถา การโต้วาที
เราก็อาจจะบันทึกเทปเอาไว้เพื่อนำไปประกอบการสอนได้อีกด้วย

แผนเสียงและตบมันติกเสียง ก็เช่นเดียวกับอุปกรณ์การสอนชนิดอื่น ๆ คือมิได้
ใช้สอนแทนครู แต่นำมาใช้เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อุปกรณ์
ชนิดนี้ครูสามารถใช้ในการฝึกทักษะทางภาษาได้ เช่น การพูด และการฟัง คือให้
นักเรียนหัดพูด อภิปราย ปาฐกถา โต้วาที แล้วก็บันทึกเทปไว้แล้วฟังสิ่งที่ได้บันทึกไว้
ทำให้นักเรียนใครชอบใครชัง เพื่อจะได้ปรับปรุงแก้ไขต่อไป นอกจากนี้เรายังนำเทป
ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านอื่น เช่น บันทึกรายการสอนที่น่าสนใจจากวิทยุ บันทึก
เรื่องราวและเหตุการณ์ที่สำคัญ ๆ บันทึกสุนทรพจน์ที่น่าสนใจ ฯลฯ

16. ภาพยนตร์ (Motion Picture) เป็นอุปกรณ์ที่สำคัญในการสอนอย่าง
หนึ่ง เพราะว่าการเรียนของเด็กไม่ใช่ว่าจะเรียนรู้สิ่งที่อยู่รอบตัวและเรื่องที่เป็นอยู่ใน
ปัจจุบันนี้เท่านั้น แต่จะต้องเรียนรู้สิ่งอื่น ๆ อีกมากมาย รวมทั้งสิ่งที่อยู่ไกลทั้งระยะทาง
และสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีต ภาพยนตร์สามารถทำให้เด็กมีความรู้และเข้าใจในสิ่งเหล่านี้ได้
ถ้าหากว่าครูรู้จักเลือกภาพยนตร์ที่ดี เหมาะสมกับเนื้อหาที่เด็กต้องเรียน ภาษาไม่ยาก
จนเกินไป ก็จะทำให้เด็กสนใจชอบเรียนนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี และถ้าหากว่าเป็น
ภาพยนตร์สีแล้วก็จะทำให้นักเรียนสนใจมากกว่าขาวดำ

มีนักศึกษายางทานไคว้จี้เรื่องผลของภาพยนตร์ที่มีต่อนิสัยในการอ่าน ปรากฏ
ว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้ภาพยนตร์เป็นประจำในชั้นนั้น ชอบอ่านหนังสือโดยความสมัคร
ใจมากกว่านักเรียนที่ไม่ได้ใช้ภาพยนตร์ประกอบการสอนมาก ดังนั้นครูควรรู้ใช้อุปกรณ์
ชนิดนี้ประกอบการสอนโดยคำนึงถึงโอกาสอันควร แล้วก็จะได้ประโยชน์มาก

17. โทรทัศน์ (Television) นักการศึกษาส่วนมากมองเห็นแล้วว่า
โทรทัศน์มีคุณค่าในการศึกษาและการพักผ่อนหย่อนใจได้เป็นอย่างดี เป็นสื่อในการนำ
ข่าวสารและเรื่องราวไปสู่คนส่วนมากได้โดยง่ายและประหยัด สามารถให้ความคิด
เสริมสร้างทัศนคติ ฝึกฝนทักษะทางภาษา โทรทัศน์สามารถแก้ปัญหาในเรื่องขาดครูได้ดี
จากการทดลองปรากฏว่า การสอนทางโทรทัศน์ได้ผลดีพอ ๆ กับนักเรียนที่ได้เรียนรู้จาก
ครูโดยตรง ปัจจุบันนี้ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ของประเทศไทยได้นำโทรทัศน์วงจรปิด

มาใช้ปรากฏโดยลึกลับพอสมควร

18. วิทยุ (Radio) นอกจากวิทยุจะเป็นสื่อมวลชนอันมีอิทธิพลอย่างยิ่งแล้ว ยังเป็นเครื่องมือในการสอนในห้องเรียนอันสำคัญอีกอย่างหนึ่งด้วย วิทยุมีคุณค่าในการสอนหลายประการ อาทิเช่น ให้เนื้อหาวิชาอันรวดเร็ว ทันสมัย โดยเด็กได้รับฟังข่าวจากวิทยุ ครูอาจจะให้นักเรียนฟังข่าวแล้วอภิปรายถึงปัญหานั้น ๆ จะทำให้นักเรียนสนใจในปัญหานั้นอย่างจริงจัง หรืออาจจะให้เขียนรายงานจากข่าวที่ได้ฟัง การทำเช่นนี้เป็นการฝึกทักษะในการฟัง การพูด และการเขียนอีกด้วย

โสตทัศนูปกรณ์ดังใดก็ตามมาแล้วข้างต้น จะช่วยสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมภายในห้องเรียน เพื่อพัฒนาการทักษะของเด็กให้สมบูรณ์ ช่วยทำให้เด็กมีความสามารถในทางการอ่าน เขียน ไต่อย่างถูกต้องและไต่เนื้อความ พูดไต่อย่างคล่องแคล่วชัดถ้อยชัดคำ ฟังสิ่งต่าง ๆ อย่างเข้าใจและถูกต้องรวดเร็ว ทักษะต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ เป็นความสามารถที่นักเรียนจะซาบซึ้งทอดแนວความคิดและความรู้อย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญในชีวิตของเด็กทั้งในปัจจุบันและอนาคต

แต่อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ ครูจะต้องเลือกและพิจารณาอย่างมีเหตุผลว่าควรจะใช้โสตทัศนูปกรณ์ชนิดใดดี จึงจะเหมาะสมกับความสามารถของเด็ก เนื้อหาที่จะสอน และเด็กจะได้รับประโยชน์มากที่สุด

ความมุ่งหมายในการใช้โสตทัศนูปกรณ์ประกอบการสอน

การใช้โสตทัศนูปกรณ์ประกอบการสอนมีความมุ่งหมายดังนี้³

1. เพื่อเป็นการสร้างรากฐานที่เป็นรูปธรรมขึ้นในห้วงความคิดของนักเรียน และเพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงมากขึ้น
2. เพื่อสร้างความสนใจและเป็นแรงจูงใจในการเรียนรู้ของนักเรียนให้เพิ่มมากขึ้น

³Edgar Dale, เรื่องเดิม, หน้า 72.

3. ให้นักเรียนสามารถจดจำสิ่งที่ได้เรียนรู้นั้นได้ยาวนานยิ่งขึ้น
4. เพื่อให้หน้าสิ่งที่เป็จริงจากแหล่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะไกลหรือใกล้มาสู่ห้องเรียนให้
มากขึ้น
5. เพื่อสร้างรากฐานที่มั่นคง คือ เคน แก่ความนึกคิดของนักเรียน ทำให้นักเรียน
สามารถคิดได้อย่างรวดเร็วและมีเหตุผล
6. เพื่อช่วยทำให้นักเรียนสามารถเข้าใจในบทเรียนได้อย่างแจ่มแจ้งและชัดเจน
ยิ่งขึ้น
7. เพื่อเป็นการเสริมสร้างและปลูกฝังทัศนคติที่ดีของนักเรียนต่อวิชาต่าง ๆ ที่ได้
เรียนไปแล้ว และกำลังจะเรียนต่อไปในอนาคต
8. เพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับทบทวน สรุป และทำให้วิชาต่าง ๆ มีความสัมพันธ์
กันได้ ทำให้นักเรียนเข้าใจในบทเรียนได้ดียิ่งขึ้น
9. เพื่อเป็นการส่งเสริมกิจกรรมที่แปลก ๆ แตกต่างจากที่นักเรียนได้เรียนอยู่เป็น
ประจำ และนอกจากนี้ยังทำให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในบทเรียนที่กำลังเรียนอยู่ และเพื่อ
เป็นการวางรากฐานในการปฏิบัติกิจกรรมที่จะเรียนในชั้นสูงขึ้นไป
10. ใช้วัสดุอุปกรณ์เพื่อช่วยเหลือส่งเสริมให้นักเรียนเข้าใจสิ่งที่ยาก ๆ ได้ง่ายขึ้น
และรวดเร็วยิ่งขึ้น

คุณค่าของโสศกทัศน์วัสดุที่ได้จากการวิจัยทั่ว ๆ ไป มีดังนี้ 4

1. โสศกทัศน์วัสดุช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ดีขึ้นเป็นอย่างมาก
2. โสศกทัศน์วัสดุช่วยให้ผู้เรียนสามารถจดจำเรื่องราวต่าง ๆ ได้มากขึ้นและ
จำได้นาน
3. โสศกทัศน์วัสดุช่วยกระตุ้นส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ และช่วยผู้ให้กระทำ
กิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเองมากขึ้น

⁴สมพงษ์ สิริเจริญ, วารสารอุปกรณ์การศึกษา, 2 (มีนาคม-เมษายน, 2505),

4. คุณลักษณะที่เป็นรูปธรรมและเป็นจริงของโสภณทัศน์ช่วยให้นักเรียนเข้าใจความหมายของสิ่งนั้นได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น และเป็นแนวทางที่จะช่วยให้เข้าใจสิ่งอื่น ๆ ได้ดียิ่งขึ้นอีกด้วย

5. โสภณทัศน์ช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้คำศัพท์ได้ดียิ่งขึ้น

6. โสภณทัศน์จะช่วยลดคำตอบหรือคำบรรยายของครูและของนักเรียนได้

7. โสภณทัศน์ช่วยให้นักเรียนที่เรียนช้า สามารถเรียนได้เร็วและมากขึ้น ส่วนเด็กที่ฉลาดสามารถที่จะเรียนรู้ได้มากกว่าและไม่รู้สึกเบื่อที่จะต้องรอคนอื่น ๆ ที่เรียนช้า

8. โสภณทัศน์นั้น ถ้าหากว่าครูได้ใช้เป็นประจำแล้ว สามารถจะเปลี่ยนแนวความคิดและทัศนคติ และช่วยเสริมสร้างใหม่ทัศนคติที่มั่นคงได้

9. โสภณทัศน์จะช่วยส่งเสริมการคิด และการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างดี

10. โสภณทัศน์บางอย่าง เช่น ภาพยนตร์ โทรทัศน์ จะช่วยเร่งทักษะในการเรียนรู้ของเด็ก

หลักการใช้โสภณทัศน์

ก. หลักทั่ว ๆ ไปสำหรับใช้โสภณทัศน์ นั้น Dr. Edgar Dale⁵ ได้ให้ความคิดเห็นว่า การที่จะใช้โสภณทัศน์ให้มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องมี การวางโครงการเสียก่อนว่า ในการใช้โสภณทัศน์ แต่ละครั้งนั้น เพื่อประสงค์อะไร ซึ่งท่านได้ให้หลักไว้ 4 ประการ คือ

1. เลือกวัสดุอุปกรณ์ด้วยความระมัดระวังเป็นพิเศษ โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่นักเรียนจะได้รับ เช่น คำนึงในด้านเนื้อหา ความเหมาะสม และข้อจำกัดของการใช้

2. ครูผู้สอนจะต้องรู้จักวัสดุชิ้นนั้น ๆ เป็นอย่างดี สามารถใช้และแก้ไขได้เมื่อมีเหตุจำเป็นเกิดขึ้น แต่ทางที่ดีแล้ว ครูควรจะต้องลองดู ลองฟัง หรือลองใช้ดูก่อน

⁵Edgar Dale, เรื่องเดิม, หน้า 72.

เพื่อที่จะรู้ว่า เมื่อเวลาใช้จริง ๆ แล้วจะประสบกับปัญหาอะไรบ้าง ซึ่งครูจะต้องเตรียมไว้อย่างดีและเรียบรอยเสียก่อนที่จะนำไปใช้สอนจริง ๆ

3. ใช้วัสดุอุปกรณ์ในเวลาที่เหมาะสมที่สุด หมายความว่า ในการสอนวิชาต่าง ๆ นั้น จะต้องคิดเสียก่อนว่าจะใช้วัสดุอะไร ในเวลาใดของการสอนจึงจะเหมาะสมที่สุด เช่น อาจจะเริ่มต้นด้วยการอธิบายหรือการสาธิตให้ดูก่อนแล้วค่อยอธิบายที่หลังก็ได้

4. เมื่อสอนเสร็จแล้ว จะต้องมียกกิจกรรม (Follow up Activities) เช่น การอภิปราย การซักถาม การรายงาน การเขียนคำตอบ หรือกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งครูจัดขึ้นเพื่อเป็นการเสริมหลักสูตรที่นักเรียนได้เรียนไปแล้ว เพื่อให้เขาใจทบทเรียนยิ่งขึ้น

แต่อย่างไรก็ตาม การใช้อุปกรณ์การสอนโดยทั่ว ๆ ไป ซึ่งจะได้ผลดีหรือไม่เพียงไรนั้น ก็ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้ คือ 6

1. ผู้ใช้ ได้แก่ ครู อาจารย์ และบุคคลอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่ซึ่งให้บริการในคานต่าง ๆ

2. โสตทัศนอุปกรณ์ ได้แก่ วัสดุ และเครื่องมือต่าง ๆ รวมทั้งกิจกรรมที่ครูสามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ในการเรียน การสอน เพื่อช่วยให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้มากที่สุด

3. วิธีใช้ ได้แก่ การนำโสตทัศนอุปกรณ์ไปใช้ในห้องเรียน

เกี่ยวกับผู้ใช้

1. ครูที่จะนำอุปกรณ์การสอนไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และมีทักษะทางโสตทัศนศึกษา (Audio - Visual Competencies)

---

6 สำเนา วารสาร, คำบรรยายหัวข้อเรื่อง ข้อควรพิจารณาในการใช้โสตทัศนอุปกรณ์โดยทั่วไป คณะบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515.

ความรู้ความสามารถและทักษะซึ่งผู้ใช้จะต้องรู้มี 4 ประการด้วยกัน คือ

1. จะต้องรู้และเข้าใจว่าควรจะใช้วัสดุทัศนวัสดุและเครื่องมืออะไรเป็นอุปกรณ์การสอนในช่วงเวลาใดของวิชานั้น ๆ เพื่อที่จะให้ผู้เรียนใคร่รู้และเข้าใจมากยิ่งขึ้น

การที่ครูจะเลือกใช้อุปกรณ์อย่างเหมาะสมกับเนื้อหาวิชาและเวลานั้น ก่อนอื่นครูจะต้องรู้เข้าใจเนื้อเรื่องที่จะสอนเป็นอย่างดี จะต้องเข้าใจความต้องการของผู้เรียน และจะต้องรู้จักเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ พร้อมทั้งวิธีใช้ด้วย ว่าอุปกรณ์แต่ละอย่างนั้น มีคุณสมบัติอย่างไร และใช้แล้วจะเกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนอย่างไรบ้าง

2. ครูจะต้องมีทักษะในการผลิตวัสดุอุปกรณ์การสอนต่าง ๆ ใดบ้าง เช่น บัตรคำ สมุดภาพ การฉีกภาพทั้งฉีกเปียกและแห้ง กระดาษสา สาลี กะมะทราย แผนภูมิ เหล่านี้เป็นต้น

3. ครูจะต้องมีทักษะในการใช้อุปกรณ์การสอนต่าง ๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ไม่ว่าอุปกรณ์นั้น ๆ จะเป็นวัสดุ เครื่องมือ หรือกิจกรรม ซึ่งทักษะเกี่ยวกับการใช้จะมีขึ้นก็ด้วยการฝึกหัด ค้นคว้า ศึกษาจากตำรา เอกสารต่าง ๆ และจากผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ โดยตรง

2. ความร่วมมือระหว่างผู้ใช้อุปกรณ์กับบุคคลอื่น ๆ ซึ่งทางโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาควรจะให้ความร่วมมือ สนับสนุนการใช้อุปกรณ์การสอนของครูอย่างเต็มที่ เช่น มีงบประมาณเพื่อซื้อวัสดุเครื่องมือต่าง ๆ มีวัสดุสิ้นเปลือง ฯลฯ หากคนช่วยครูทำวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องการ เปิดโอกาสให้ครูได้ไปศึกษา อบรม เกี่ยวกับวิชาทัศนศึกษา ให้ครูไปดูการจัดอุปกรณ์ตามโรงเรียนต่าง ๆ ที่นับว่าเป็นตัวอย่าง

ส่วนในเรื่องคนช่วยทำอุปกรณ์นั้น ครูศิลปศึกษา ครูทัศนศึกษา ครูวิทยาศาสตร์ ฯลฯ และครูอื่น ๆ ที่มีฝีมือในการประดิษฐ์ อาจจะช่วยในการผลิตอุปกรณ์ต่าง ๆ ได้ ถ้าหากว่านักทัศนศึกษามีความสัมพันธ์กับเขาเหล่านั้นอย่างดี ก็อาจจะได้รับความร่วมมืออย่างเต็มที่ นอกจากครูที่สอนในวิชาต่าง ๆ แล้ว บุคคลที่มีประโยชน์มากอีกประเภทหนึ่ง ก็คือนักเรียน ครูควรที่จะเลือกนักเรียนที่เรียนค่อนข้างดี และมีฝีมือดีมาช่วย ก็จะเป็นการแบ่งเบาภาระของนักทัศนศึกษาอุปกรณ์ไปได้บ้าง

3. การเตรียมตัวของครูผู้ใช้อุปกรณ์ เรื่องนี้จำเป็นที่สุดและจะต้องเตรียมไว้ล่วงหน้า

ข้อปฏิบัติในการใช้วัสดุอุปกรณ์ประกอบการสอนในชั้นเรียน มีหลักการที่ควรปฏิบัติเป็นข้อ ๆ ตามลำดับดังนี้

1. วางแผนการสอนว่า จะใช้วัสดุอุปกรณ์อะไร เมื่อไร และอย่างไร ต่อบทเรียนนั้น ๆ

2. เตรียมจัดหา หรือเลือกอุปกรณ์การสอนที่ต้องการใช้ไว้ก่อนล่วงหน้า

3. ลองใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ได้เตรียมไว้ เช่น ลองฉาย ลองฟัง ลองติดตั้ง ลองเขียนตัวหนังสือ ฯลฯ

4. ถ้าหากว่ามีคู่มือการใช้วัสดุอุปกรณ์นั้น ๆ ก็ควรจะศึกษารายละเอียดก่อน

5. จัดเตรียมอุปกรณ์อื่น ๆ ที่ต้องใช้ประกอบในการใช้อุปกรณ์นั้น ๆ เช่น จอ สายไฟ ปลั๊กไฟ หม้อแปลง ม่าน แฉกติดภาพ โตะสาธิต ผู้ช่วยในการใช้อุปกรณ์ เป็นต้น

6. เตรียมห้องเรียนให้เรียบร้อยและเหมาะสมที่จะใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น การจัดที่นั่ง ที่ตั้งอุปกรณ์ การจัดตั้ง การควบคุมเสียง การควบคุมแสงสว่าง การระบายอากาศ และอื่น ๆ

7. ใช้วัสดุอุปกรณ์ตามลำดับ ตามที่ได้วางไว้ในข้อที่ 1

8. จัดให้มีกิจกรรมต่อเนื่อง (Follow up Activities) เพื่อเป็นการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และเพื่อเป็นการทบทวน เช่น ให้นักเรียนจัดการอภิปราย โต้วาทิ เขียนรายงาน ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม จัดการศึกษาออกสถานที่ ฯลฯ

9. ถ้าหากมีความจำเป็นก็ควรจะให้การใช้วัสดุอุปกรณ์นั้น ๆ ซ้ำอีกก็ได้ เพื่อเป็นการทบทวน เน้นย้ำให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ดียิ่งขึ้น

10. ผู้สอนอาจจะใช้วัสดุอุปกรณ์การสอนอื่น ๆ ประกอบ เช่น หนังสือ เอกสาร ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ เพื่อจะได้ทราบว่าการเรียนและการสอนโดยใช้อุปกรณ์การสอนประกอบได้ผลเพียงไร ควรจะต้องปรับปรุงส่งเสริมและแก้ไขให้ดีขึ้นอย่างไรบ้าง

นอกจากการเตรียมตัวของครูแล้ว การเตรียมตัวของนักเรียนก็มีความจำเป็นเหมือนกัน คือ ให้นักเรียนได้มีโอกาสเตรียมตัวล่วงหน้า ซึ่งครูจะต้องเป็นผู้แนะนำ ซึ่งมีดังนี้

1. ให้ไปทบทวนบทเรียนที่เรียนมาแล้ว เพื่อจะได้ใช้เป็นพื้นฐานรับความรู้ในบทเรียนบทใหม่ต่อไป

2. ให้ไปหาความรู้ของบทเรียนใหม่ หรือกำหนดงานที่จะต้องไปศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากหนังสือต่าง ๆ ในห้องสมุด

3. ให้นักเรียนรูว่การใช้วัสดุอุปกรณ์กับบทเรียนใหม่นั้น นักเรียนจะต้องทำอะไรบ้าง นักเรียนควรจะได้ทราบล่วงหน้าว่าตรงไหนสำคัญ และตอนใดที่จะต้องให้ความสนใจและสังเกตเป็นพิเศษ

4. ถ้าครูจะให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการใช้วัสดุ หรือเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์เป็นพิเศษในชั้น ครูควรจะต้องเตรียมนัดหมาย และถ้าจำเป็นควรจะต้องซักซ้อมกับนักเรียนไว้ล่วงหน้า

สิ่งเหล่านี้ครูควรจะต้องเตรียมผู้เรียนไว้ก่อน เพื่อผู้เรียนจะได้เตรียมตัวไว้ล่วงหน้า และทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ มีข้อที่ควรพิจารณาดังต่อไปนี้ คือ

1. วัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ประกอบการสอน ควรจะต้องได้รับการคัดเลือกเป็นอย่างดีว่า มีคุณภาพในทางเทคนิคของการผลิต และก็มีคุณค่าในการเรียนของเด็กด้วย (Learning Value)

2. วัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ประกอบการสอนที่จะต้องใช้ ต้องให้เหมาะสมกับบทเรียน อายุ ระดับสติปัญญา และประสบการณ์ของผู้เรียน ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว วัสดุที่ค้นคว้าจะเป็นอุปกรณ์ก็ต่อเมื่อใช้ให้เกิดประโยชน์ในการประกอบการสอนจริง ๆ เท่านั้น และวัสดุต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยได้อย่างมากและได้ผลดีที่สุด ถ้าหากว่าสิ่งที่นำมาใช้นั้นเหมาะสมกับความรู้เดิม ความสามารถ ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน ด้วยเหตุนี้ในการเลือก การจัดหา หรือการนำวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ มาใช้จึงควรคำนึงถึงเรื่องนี้ด้วย

3. ประเภทและปริมาณของวัสดุและเครื่องมืออุปกรณ์ ที่จะจัดหา หรือทำไว้ ประกอบการสอนวิชาต่าง ๆ ควรพยายามให้ครอบคลุมกัน คือทุก ๆ วิชาควรมีอุปกรณ์การสอนพอ ๆ กัน ไม่ใช่วิชาใดวิชาหนึ่งมีมากจนเกินไป

4. วัสดุและเครื่องมืออุปกรณ์ที่มีอยู่ ควรจะได้รับการดูแลรักษา ให้มีสภาพที่ใช้การได้เสมอ โดยการรู้วิธีการเก็บ รักษา และซ่อมแซม เป็นต้นว่า รู้จักฉีกภาพบนกระดาษแข็ง รู้จักเก็บวัสดุอุปกรณ์อย่างเป็นหมวดหมู่และอย่างมีระบบ คอยดูแลไม่ให้วัสดุอุปกรณ์ได้รับอันตราย เสียหาย เนื่องจากความชื้น แสงแดด ฝุ่นละออง หรือตัวแมลง ฯลฯ

5. วัสดุอุปกรณ์ทุกชิ้น ควรจะเก็บอยู่ในที่ซึ่งจะหยิบเอาไปใช้ได้สะดวก และรวดเร็วเมื่อเวลาต้องการ

เกี่ยวกับวิธีใช้ ข้อที่ควรพิจารณาเกี่ยวกับวิธีใช้ มีดังนี้ คือ

1. การใช้วัสดุอุปกรณ์นั้น จะต้องให้เป็นอุปกรณ์ในการสอนจริง ๆ ไม่ใช่เอาไปตั้งแสดงให้ดูเรียนดูเฉย ๆ หรือเอาไปใช้แทนการสอนของครูเสียทั้งหมด ทั้งนี้เพราะว่าการสอนนักเรียนนั้น เป็นงานของครูโดยตรง ส่วนวัสดุและเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ นั้น เป็นแต่เพียงเครื่องมือที่จะช่วยทำให้การสอนของครูเป็นไปอย่างเรียบร้อย และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นเท่านั้น

2. การใช้วัสดุอุปกรณ์ทุกชนิด จะต้องมีการเตรียมตัวล่วงหน้า ทั้งตัวครูเอง และตัวนักเรียนด้วย นอกจากนี้ยังจะต้องมีการเตรียมวัสดุ เครื่องมือ สถานที่ (ที่นั่ง แสงสว่าง เสียงที่ติดขัด วัสดุอุปกรณ์) ให้เรียบร้อยล่วงหน้าเสียก่อน

3. การใช้วัสดุอุปกรณ์ ควรจะต้องให้นักเรียนมีส่วนร่วมด้วย (Participation) เป็นหลักสำคัญอันหนึ่งในการเรียนการสอน ซึ่งอาจจะทำได้ทั้งทางกายภาพ (Physical Participation) และทางจิตภาพ (Mental Participation)

ในทางกายภาพนั้น ครูอาจจะปฏิบัติได้โดยเปิดโอกาสให้เด็กได้มีส่วนร่วมด้วยหลาย คือ การเห็น การได้ยิน ฝึกฝน และการสัมผัส เป็นต้น

การสัมผัสทางกายภาพนี้มีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของเด็กมาก ดังนั้นครูควรจะจัดให้มีขึ้นตามความเหมาะสมและโอกาส

ส่วนในทางจิตภาพนั้น จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางจิตภาพของเด็ก ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนในระหว่างการใช้วัสดุอุปกรณ์ ครูอาจจะแนะนำหรือทำให้ผู้เรียนปฏิบัติได้หลายอย่าง เช่น ให้อ่านปัญหา ตั้งคำถามเพื่อน ๆ อภิปราย ปรากฏา วาดภาพ และอื่น ๆ ซึ่งส่วนแต่เป็นการส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งสิ้น

4. การใช้วัสดุอุปกรณ์ ควรจะให้เป็นการประหยัดเวลา ซึ่งจะปฏิบัติได้ คือ ครูจะต้องวางแผนและกะเวลาที่จะใช้ให้พอดี และพอเหมาะ ไม่ให้มากหรือน้อยจนเกินไป ซึ่งอาจจะทำให้นักเรียนเบื่อหน่ายและไม่เข้าใจ

5. การใช้วัสดุอุปกรณ์ในแต่ละครั้งนั้น ไม่ควรจะให้มื่ออุปกรณ์หลาย ๆ อย่างเกินความจำเป็น เพราะจะทำให้เด็กขาดความสนใจ ดังนั้น ครูควรที่จะเลือกใช้วัสดุที่เห็นว่ามีค่า และเหมาะสมกับบทเรียนมากที่สุด

6. ในระหว่างการใช้หรือเมื่อใช้วัสดุอุปกรณ์เสร็จแล้ว ครูจะต้องมีการประเมินผลการใช้ เพื่อหาข้อบกพร่องในการใช้วัสดุแต่ละครั้ง และจะได้ปรับปรุงแก้ไขในการใช้ครั้งต่อไป ผลของการใช้จะเป็นอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับบทเรียนและองค์ประกอบดังต่อไปนี้คือ

- ก. วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้
- ข. ครูและเทคนิคการใช้อุปกรณ์การสอนของครู
- ค. ผู้เรียน

ข. การปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้และระวังรักษาเครื่องมือโสตทัศนูปกรณ์

การที่จะให้วัสดุและเครื่องมือต่าง ๆ ใช้ได้นานนั้น ผู้ใช้จะต้องมีความรู้ในการใช้ ดูแล และระวังรักษาให้ถูกต้องตามหลักวิธีควาย Erickson ⁷ ได้ให้ทัศนะไว้ดังนี้ คือ

⁷Calton W. H. Erickson, Administering Audio - Visual Services (New York: the Mcmillan Company), pp. 211.

1. ก่อนจะหิ้วหรือยกเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ทุกชนิด จะต้องตรวจดูหิ้ว และที่สำหรับถือที่ฝาครอบให้เรียบร้อย และยกหรือหิ้วด้วยความระมัดระวัง อย่าให้พลัดหรือตกเป็นอันขาด พึงระลึกอยู่เสมอว่า เครื่องมือทุกชนิดมีราคาแพงและค่าซ่อมแซมก็มีราคาสูงเช่นเดียวกัน
2. ก่อนใช้เครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ใด ๆ ควรจะต้องได้รับอนุญาตและจะต้องตรวจสภาพเสียก่อนทุกครั้งเสมอไป
3. เมื่อใช้เสร็จแล้วให้นำเครื่องมือที่อยู่ในสภาพปกติไปคืนให้แก่ผู้ให้ยืม และนำไปเก็บให้เรียบร้อย
4. ถ้าหากว่าเครื่องมือเกิดชำรุดเสียหายขณะที่ใช้ หรือ หลังจากใช้ จะต้องแจ้งให้เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยทราบทันที
5. ใช้เครื่องมือให้ถูกต้องตามหลักการ ของเครื่องแต่ละชนิด
6. ถ้าหากว่า เครื่องมือชนิดใดใช้ไม่เป็น ให้ฝึกทดลองใช้ก่อน หรือขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ให้มาบริการให้
7. เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เครื่องมืออุปกรณ์ชำรุดเสียหาย ควรจะต้องปฏิบัติ ดังนี้
  - ก. วางเครื่องมือที่จะใช้ลงบนพื้นรองรับ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ที่แน่ใจว่ามั่นคงและแข็งแรง
  - ข. อย่าละทิ้งเครื่องมือที่นำไปใช้และอยู่ในความรับผิดชอบของตน จะต้องเอาใจใส่ดูแลอยู่ตลอดเวลา
  - ค. อย่าให้ผู้อื่นที่ไม่มีความรู้ที่เกี่ยวข้องของทดลองใช้เครื่องมือที่เราใช้มาเป็นอันขาด
  - ง. เวลาวางสายไฟอย่าให้เกะกะ เพราะอาจจะทำให้ผู้อื่นสะดุดและเครื่องมืออุปกรณ์อาจจะพลัดตกลงมาได้
  - จ. ในขณะที่กำลังใช้เครื่อง ถ้าหากเครื่องผิดปกติให้หยุดใช้ทันที
8. การเปลี่ยนหลอดไฟนั้น ควรจะทำได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาต และอยู่ในความดูแลของเจ้าหน้าที่เสมอ

9. พึงระลึกอยู่เสมอว่า เครื่องมือโสตทัศนูปกรณ์ทุกชนิดเมื่อชำรุดจนไม่อาจ
จะให้บริการได้แล้ว จะเกิดผลเสียหายมาก เช่น

- ก. ค่าซ่อมแซมมีราคาแพง
- ข. เสียผลประโยชน์ของผู้ที่จะใช้เครื่องมือชิ้นนั้น
- ค. ทำให้หน่วยงานของโสตทัศนศึกษาไม่สามารถให้บริการแก่ผู้อื่นได้อีก
จนกว่าจะซ่อมแซมเสร็จเรียบร้อย

ความต้องการของครูที่จะทำการใช้โสตทัศนูปกรณ์มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น มีดังนี้

1. ครูส่วนมากต้องการความสะดวกสบายในการใช้เครื่องมือและวัสดุการศึกษา
ซึ่งทางโรงเรียนควรจัดให้ เช่น จัดทำรายการอุปกรณ์ที่มีอยู่ จัดส่งเครื่องมือวัสดุ
อุปกรณ์ไปให้ ต้องการความช่วยเหลือในการใช้เครื่องมือต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นต้น
2. ทางโรงเรียนควรจะต้องจัดห้องเรียนให้เหมาะสมเพื่อสะดวกในการใช้
เครื่องมืออุปกรณ์ทุกชนิด ถ้าหากว่าไม่สามารถจัดทำได้ทุกห้องเรียน อาจจะจัดห้องใด
ห้องหนึ่งก็ได้
3. ครูต้องการความช่วยเหลือในการเลือกเครื่องมือวัสดุในการสอน ครูบางคน
มีความต้องการที่จะใช้อุปกรณ์การสอนต่าง ๆ เพื่อประกอบบทเรียน แต่มีปัญหาในเรื่อง
การเลือก เพราะถ้าหากว่าวัสดุอุปกรณ์ที่ไม่เหมาะสมกับวัยของนักเรียน ไม่เหมาะสม
กับเนื้อหา หรือไม่ทราบว่าจะเลือกอุปกรณ์ชนิดใดมาประกอบบทเรียนนั้น ๆ เพื่อให้
นักเรียนได้รับประโยชน์มากที่สุด ฯลฯ
4. ครูต้องการความช่วยเหลือในการปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้การใช้วัสดุ-
อุปกรณ์ได้ผลมากยิ่งขึ้น เช่น จัดการแนะนำ อบรม สาธิต และการอภิปรายจาก
ผู้ชำนาญในเรื่องนี้โดยเฉพาะ พร้อมทั้งการฝึกหัดการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ด้วย
5. ครูต้องการให้ทางโรงเรียนจัดสถานที่สำหรับผลิตวัสดุอุปกรณ์โดยเฉพาะ
เพราะว่าวัสดุอุปกรณ์บางชนิด ทำได้ง่าย ราคาถูก และใช้ได้ประโยชน์มาก
6. ครูต้องการมีความรู้เกี่ยวกับแหล่งความรู้ต่าง ๆ เช่น ต้องการทราบ
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับข่าวสารทางโสตทัศนูปกรณ์ที่น่าสนใจ ต้องการให้จัดทัศนศึกษา ฯลฯ

7. ครูต้องการความช่วยเหลือในเรื่องความเข้าใจในเทคนิคและกลวิธีการใช้วัสดุโสตทัศนศึกษาประกอบการสอน ตลอดจนการวัดผลของการใช้วัสดุอุปกรณ์การสอนแต่ละชนิด

จากการสำรวจความต้องการของครูต่าง ๆ ซึ่ง Erickson⁸ ได้ให้ความคิดเห็นไว้มีดังนี้ คือ

1. จัดให้มีเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเครื่องมือโสตทัศนอุปกรณ์ที่โรงเรียนมีอยู่
2. ต้องการใช้เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ก่อนที่จะนำไปใช้ประกอบการสอนจริง ๆ ในห้องเรียน
3. ต้องการมีความรู้ในการใช้เครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ทุกชนิดที่โรงเรียนมีอยู่
4. ต้องการให้เจ้าหน้าที่โสตทัศนอุปกรณ์นำวัสดุไปให้ถึงชั้นเรียน และนำกลับมาเมื่อครูใช้เสร็จแล้ว
5. ต้องการการแนะนำการช่วยเหลือในการใช้ ถ้าหากว่าเครื่องมือเกิดข้อขัดข้องในขณะที่กำลังใช้อยู่
6. ต้องการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์การสอนให้ตรงกับความมุ่งหมายและเหมาะสมกับเนื้อหาและวัยของนักเรียน
7. ต้องการให้ทางโรงเรียนจัดห้องไว้เพื่อสะดวกแก่การใช้เครื่องมือโสตทัศนอุปกรณ์ทุกชนิด
8. ต้องการความร่วมมือในการใช้โสตทัศนอุปกรณ์จากหน่วยอื่น ๆ เช่น ห้องสมุด เป็นต้น
9. ต้องการความร่วมมือจากครูที่สอนวิชาอื่น ๆ ในโรงเรียนนั้น
10. ต้องการฝึกทักษะในการใช้อุปกรณ์ทุกชนิด เพื่อจะทำให้การใช้อุปกรณ์มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งทางโรงเรียนอาจจะจัดเป็นกลุ่มย่อย หรือกลุ่มใหญ่ก็ได้

⁸Calton W. H. Erickson, เรื่องเดิม, หน้า 228.

การเตรียมโรงเรียนเพื่อการสอนตามแนวโสตทัศนศึกษา

การจัดโรงเรียนเพื่อให้เหมาะสมที่จะใช้เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ได้อย่างดีนั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลต่าง ๆ หลายฝ่ายด้วยกัน เช่น ผู้บริหารโรงเรียน สถาปนิก เจ้าหน้าที่โสตทัศนอุปกรณ์ บรรณารักษ์ ฯลฯ ซึ่งคณะกรรมการเหล่านี้จะให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับวิชาการที่ตนมีความถนัด ทำให้การจัดเตรียมโรงเรียนมีประสิทธิภาพ และได้ผลประโยชน์อย่างแท้จริง

การเตรียมโรงเรียนเพื่อสอนตามแนวโสตทัศนศึกษานั้น ควรจะคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. แสงสว่าง จัดให้มีเครื่องมือควบคุมแสงสว่างในห้องเรียนแต่ละห้องอย่างสมบูรณ์ เพื่อให้นักเรียนสามารถมองเห็นภาพได้อย่างสะดวกสบายตาในทุกโอกาส ไม่ว่าจะจัดกิจกรรมใด ๆ
2. เสียง ควรใช้วัสดุที่สามารถเก็บเสียงได้ทั้งในห้อง หรือผ่านผนัง เช่น แอคูสติคบอร์ด เป็นต้น เพื่อป้องกันมิให้เสียงข้างนอกลอดเข้ามา หรือเสียงข้างในสะท้อนมากเกินไป
3. สายไฟฟ้าสำหรับใช้งานต่าง ๆ ควรใช้ชนิดที่ทนไฟได้ 30 แอมแปร์ มีสายฝังอยู่ในตัวอาคารที่สามารถต่อไปยังลำโพงได้ โดยอาจจะวางไว้ที่ข้างหน้าและข้างหลังห้องก็ได้ เพื่อความสะดวกในการฉายภาพยนตร์เสียง และควรมีปลั๊กไฟไว้หน้าห้องสำหรับใช้กับเครื่องฉายต่าง ๆ เช่น เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ เครื่องฉายภาพทึบแสง เครื่องฉายสไลด์และฟิล์มสตริป เครื่องรับวิทยุ และโทรทัศน์ เป็นต้น
4. มีอุปกรณ์ที่ใช้ฟังเสียงใต้ที่เกี่ยวกับการเรียนโดยใช้ภาพยนตร์ เครื่องบันทึกเสียง วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อมิให้เสียงจากการฉายภาพยนตร์รบกวนห้องเรียนที่อยู่ใกล้เคียง
5. มีเครื่องระบายอากาศอย่างเพียงพอ เพื่อช่วยให้นักเรียนหรือผู้ดู ผู้ฟัง มีความสบายในการที่ครูจะต้องปิดห้องเพื่อใช้เครื่องฉายประเภทต่าง ๆ
6. ถ้าหากว่าเป็นไปได้ ในทุก ๆ ห้องควรมีจอภาพยนตร์ชนิดถาวร ติดตั้งไว้

คานหน้าของห้อง ซึ่งอาจจะเป็นผ้าหรือโลหะอะไรก็ได้ โดยให้มีขนาดใหญ่พอที่จะใช้
เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องฉายภาพโปรเจกต์สแตจ เครื่องฉายทึบแสง หรือเครื่องฉาย-
สไลด์และฟิล์มสตรีป จอที่มีประจำห้องนี้ควรมีขนาดไม่เล็กกว่า 70" x 70"

7. มีกระดานติดป้ายประกาศ และมีที่สำหรับติดหรือวางสิ่งของที่将会แสดงให้เด็ก
ได้เห็นอย่างชัดเจน ส่วนขนาดใหญ่หรือเล็กนั้น จะต้องพิจารณาจากความเหมาะสมของ
จำนวนนักเรียน

8. มีชั้น หิ้ง หรือที่สำหรับเก็บของบางอย่างที่ครูจะใช้สอน หรือ เครื่องมือ
เครื่องใช้ในการฉาย และวัสดุอุปกรณ์ที่จะหยิบใช้ได้ง่าย เช่น แผนที่ แผนภูมิ ภาพ
แผนผัง เทปบันทึกเสียง เครื่องเล่นจานเสียง ฯลฯ ในขณะที่กำลังทำการสอน

9. ควรจะมีสถานที่โดยเฉพาะ เพื่อใช้เก็บวัสดุและเครื่องมือโสตทัศนูปกรณ์
อีกแห่งหนึ่งต่างหาก ซึ่งอาจจะเป็นห้องใดห้องหนึ่งก็ได้ ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ ความ
สามารถ เป็นผู้ควบคุมดูแล ควรจะสามารถแจ้งข่าวสารต่าง ๆ ให้ความรู้ การจัดหา
การผลิต การคัดเลือกอุปกรณ์การสอน การฉาย แนะนำการใช้วัสดุโสตทัศนศึกษาให้
เป็นประโยชน์แก่ครูทั้งหลาย

อุปกรณ์หรือเครื่องมือเครื่องใช้เพื่อทำงาน และเพื่อบริการต่าง ๆ เหล่านี้ได้แก่

ก. ที่เก็บ เช่น ชั้น หิ้ง ตู้ สำหรับเก็บเครื่องมือเครื่องใช้และสิ่งของ
ต่าง ๆ

ข. มีที่ทำงานของเจ้าหน้าที่ฝ่ายผลิต ผู้ให้บริการ ตลอดจนเสมียน
พนักงานต่าง ๆ

ค. มีห้องและเครื่องมือเพื่อทำการตรวจ ซ่อมเครื่องมือโสตทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ

ง. ถ้าหากว่าเป็นไปได้ ควรจัดเป็นห้องมืดและมีอุปกรณ์ในการปฏิบัติงาน
อย่างครบถ้วน

จ. มีห้องทำงานเกี่ยวกับวัสดุกราฟิก เช่นใช้ในการเขียนภาพ ผนังภาพ
ขยายภาพ ฯลฯ

ฉ. มีห้องฉายภาพยนตร์เพื่อตรวจ (Preview) และทดลองตั้ง เช่น ฟัง
อัดเทป ฯลฯ

10. เครื่องมือเครื่องใช้ทางโสตทัศนศึกษาสำหรับห้องประชุม เช่น จอภาพยนตร์ มีระบบควบคุมแสงสว่าง มีลำโพงเครื่องขยายเสียง เครื่องฉายประเภทต่าง ๆ พร้อมทั้ง เครื่องบันทึกเสียง

11. เครื่องมือเครื่องใช้ทางโสตทัศนศึกษา สำหรับความต้องการพิเศษนั้น ได้แก่ สิ่งของที่เกี่ยวข้องกับเครื่องบันทึกเสียง เครื่องอัดเสียง สไลด์ ฟิล์มสตริป เครื่องฉายภาพยนตร์ ฯลฯ

การบริหารงานโสตทัศนูปกรณ์ในโรงเรียน

การจัดดำเนินงานเกี่ยวกับโสตทัศนูปกรณ์ ไม่ว่าจะในระดับใดก็ตาม สิ่งที่ยุ้บริหาร ควรจะพิจารณาเป็นประการแรกอย่างรอบคอบ คือ รูปแบบของการจัด ซึ่งอาจจะจัดได้ 3 ลักษณะ คือ ⁹

1. แบบเอกเทศ คือการจัดหน่วยงานโสตทัศนูปกรณ์เป็นเอกเทศ ไม่รวมอยู่กับ กิจการงานอื่น ๆ เช่น ในคานสถานที่ บุคคลากร วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ ต่าง ๆ ตลอดจนการจัดระบบระเบียบ การบริหารและบริการต่าง ๆ เป็นของหน่วยงาน เองทั้งหมด การจัดหน่วยงานโสตทัศนูปกรณ์แบบนี้ ผู้ที่เป็นหัวหน้าซึ่งมีความรับผิดชอบ โดยตรงนั้นจะต้องมีความรู้และความสามารถในเรื่องนี้โดยเฉพาะ จึงจะสามารถดำเนินงานไปได้อย่างดีและมีประสิทธิภาพ การจัดหน่วยงานแบบเอกเทศนี้ มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อีกหน่วยหนึ่ง คือ ห้องสมุด

2. แบบสห คือการจัดรวมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเข้าด้วยกัน คือ ห้องสมุดและงานโสตทัศนศึกษา แล้วกำหนดชื่อเสียใหม่ว่า หน่วยศูนย์ หรือ ห้อง วัสดุอุปกรณ์ (Instructional Material Center หรือ Learning Resources Center) การจัดหน่วยงานโสตทัศนูปกรณ์แบบนี้อาจจะรวมกันในคานสถานที่ การบริหาร

⁹สำเนา วรากร, คำบรรยายวิชาการบริหารงานโสตทัศนูปกรณ์ คณะบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515.

การบริการ แต่การจัดหนังสือและวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ แยกแยกกัน ส่วนหัวหน้าศูนย์หรือผู้ควบคุมมีเพียงคนเดียว คือ อาจจะเป็นบรรณารักษ์ โดยมีโสตทัศนรักษเป็นผู้ช่วย หรืออาจจะกลับกันโดยให้โสตทัศนรักษเป็นหัวหน้า และให้ผู้ที่มีความรู้ในวิชาบรรณารักษเป็นผู้ช่วย ทั้งนี้ แล้วแต่ดุลยพินิจของผู้บังคับบัญชาจะพิจารณาตามความเหมาะสม

3. แบบสหการ ในกรณีที่โรงเรียนต่าง ๆ หรือสถาบันการศึกษาบางประเภท ตั้งอยู่ในชุมชนเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน และไม่มีปัญหาทางสภาพภูมิศาสตร์ แต่มีปัญหาในด้านโสตทัศนศึกษาคล้าย ๆ กัน เช่น ในด้านการขาดแคลนงบประมาณ สถานที่ บุคคลากร ฯลฯ เมื่อเกิดปัญหาเช่นนี้ขึ้น โรงเรียนหรือสถาบันต่าง ๆ อาจจะสามารถร่วมกันเช่าแล้วตั้งหน่วยโสตทัศนศึกษาขึ้น แล้วใช้การบริการร่วมกัน เรียกว่า ศูนย์โสตทัศนแบบสหการ(Co-operation Audio-Visual Center)

องค์ประกอบที่สำคัญในการจัดงานโสตทัศนูปกรณ์

งานที่นับว่าสำคัญอีกอย่างหนึ่งซึ่งรองจากการจัดรูปแบบของโสตทัศนูปกรณ์ คือ การพิจารณาในสิ่งต่าง ๆ ดังนี้ คือ

- 1. โสตทัศนูปกรณ์
- 2. สถานที่
- 3. บุคคลากร

1. โสตทัศนูปกรณ์ คือวัสดุอุปกรณ์การสอนต่าง ๆ ทุกชนิดทั้งที่เป็นประเภทเครื่องมือ ประเภทวัสดุ และประเภทกิจกรรม ซึ่งครูสามารถนำไปใช้ประกอบการสอน เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

การที่จะทำให้โสตทัศนูปกรณ์มีประโยชน์ต่อการเรียนการสอนจริง ๆ นั้น จะต้องคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การจัดหา (Acquisition)

โสตทัศนูปกรณ์ชนิดต่าง ๆ ในโรงเรียน อาจจะมาได้จากหลายวิธี เช่น การซื้อ การผลิตเอง ทางกรม กอง จัดหามาให้ หรือการรับบริจาคจากบุคคลต่าง ๆ

รวมทั้งการขอยืมมาจากสถาบันอื่น ๆ

การซื้อ โรงเรียนควรจะได้กระทำอย่างรอบคอบ และเลือกซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่มีประโยชน์แก่คนส่วนรวม ทางโรงเรียนควรจะต้องตั้งกรรมการขึ้นเพื่อพิจารณาและประเมินค่าให้ได้ วัสดุที่อุปกรณ์ที่เหมาะสมและมีประโยชน์ต่อการเรียนจริง ๆ กรรมการจัดซื้อควรประกอบด้วย นักโสตทัศนวัสดุ บรรณารักษ์ เจ้าหน้าที่ฝ่ายผลิตครูใหญ่ ฯลฯ

การผลิต การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ด้วยวิธีนี้เป็นสิ่งที่น่าส่งเสริมและสนับสนุนอย่างยิ่ง เพราะจะทำให้ได้อุปกรณ์หลายชิ้น ราคาถูก และควรจะได้ผลิตขึ้นด้วยวัสดุในท้องถิ่นให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ครูใหญ่จะต้องเป็นผู้นำในการช่วยเหลือในเรื่องกำลังใจ งบประมาณ วัสดุ และเครื่องมือที่จะใช้ทำวัสดุอุปกรณ์ สถานที่ตลอดจนช่วยหาผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ชำนาญในการผลิต เช่น ครูศิลปศึกษา ครูทัศนศึกษา มาช่วยเหลือให้คำแนะนำ ช่วยทำเป็นตัวอย่างในการผลิตอุปกรณ์เองเช่นนี้ ครูควรจะเป็นโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมให้มากที่สุด เพราะวานนอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในการเรียนแล้ว ยังอาจจะได้อุปกรณ์ที่ตรงกับความต้องการของนักเรียนอย่างดีที่สุดด้วย

การรับบริจาคจากสถานที่ราชการและสถาบันอื่น ๆ ถ้าหากว่าโรงเรียนได้ดำเนินงานอย่างรัดกุม และถ้าหากว่าฝ่ายบริจาคเข้าใจความต้องการของโรงเรียนแล้ว ทั้งสองฝ่ายควรจะร่วมมือกันได้อย่างดี เพื่อให้ได้มาซึ่งวัสดุอุปกรณ์ที่มีประโยชน์ต่อการเรียนการสอนเป็นอย่างดีที่สุด

การยืมจากสถานที่ต่าง ๆ การที่สถาบันต่าง ๆ มีวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างเพียงพอ เช่น วิทยาลัยครู สถานที่ราชการต่าง ๆ โรงเรียนอื่น ๆ และจากศูนย์วัสดุอุปกรณ์ การยืมเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์จากสถานที่เหล่านี้ แม้ว่าจะเป็นที่ยืมมาใช้ในระยะสั้นหรือนานก็ตาม ทำให้ครูได้ใช้อุปกรณ์ที่โรงเรียนไม่มีการประกอบการสอน ทำให้การเรียนการสอนดีขึ้น

ประพัฒน์ แสงวนิช¹⁰ ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ มาใช้หรือเพิ่มเติมในโรงเรียน อาจทำได้ดังนี้

1. ครูจัดทำขึ้นเอง โดยใช้วัสดุเหลือใช้ วัสดุในท้องถิ่น หรือหาของที่ไม่สู้แพงนัก
2. ให้นักเรียนจัดทำขึ้นโดยอยู่ในความแนะนำของครู
3. ขอบริจาคจากที่อื่น วัสดุที่สูญปรนบางชนิดครูอาจจะขอมาจากกองการร้านค้าต่าง ๆ เป็นต้น
4. ยืมจากสถานที่อื่น ๆ อุปกรณ์บางอย่างมีราคาแพง และมีอยู่น้อยชิ้น ซึ่งทางโรงเรียนไม่อาจจะหาซื้อมาได้ ก็ใช้วิธียืม มีแหล่งต่าง ๆ ที่ยินดีให้บริการการยืมเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น USIS BIS หรือสำนักแถลงข่าวอื่น ๆ แผนกโสตทัศนศึกษา กองการศึกษาคณะใหญ่ กระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น
5. ซื้อมา อุปกรณ์บางอย่างเราทำเองได้ยาก หรือต้องลงทุนมากเกินไป แต่จะต้องใช้เป็นประจำ จึงควรหาซื้อไว้

2. การเลือก (Choosing)

วัสดุที่สูญปรนมีอยู่มากมายหลายชนิดด้วยกัน ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของผู้สอนที่จะต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมตามโอกาส ชั้น อายุ ระดับสติปัญญาของเด็ก และวิชาที่จะสอน ก่อนที่จะนำอุปกรณ์ไปใช้ประกอบการสอนนั้น ควรเลือกคุณลักษณะ ดังนี้

1. วัสดุนั้นจะต้องมีเนื้อเรื่องถูกต้องตรงตามความจริง เช่น ภาพยนตร์จะต้องมีเนื้อเรื่องที่ตรงกับความจริง ไม่มีคิดเหมือนให้ผู้เรียนเข้าใจผิดเป็นอย่างอื่น
2. วัสดุนั้นจะต้องมีเนื้อเรื่องเหมาะสมกับวัย และชั้นของผู้เรียน เช่นในวัสดุนั้นมีคำอธิบายที่ชัดเจนคำง่ายพอเหมาะกับผู้เรียน

¹⁰ประพัฒน์ แสงวนิช, "การใช้วัสดุทัศนอุปกรณ์ในโรงเรียนอาชีวศึกษาชั้นสูง," วารสารอุปกรณ์การศึกษา, 2 (มีนาคม - เมษายน, 2505), 19.

3. วัสดุนั้นมีคุณสมบัติตรงกับความต้องการในการสอนมากที่สุด เช่น แผนภาพที่แสดงการถอดตัวไม่ออกจากการประกอบเป็นตัวโตะ พร้อมกับบอกมาตราส่วนอย่างละเอียดละออ เหมาะที่จะนำไปประกอบการสอนเรื่องการสร้างโตะทำงานควยไม้ เป็นต้น

4. ระยะเวลาที่ต้องใช้ในการแสดงวัสดุอุปกรณ์นั้น จะต้องเหมาะสมและพอดีกับเวลาที่ได้ออกไว้

5. วัสดุนั้นจะต้องมีคุณภาพดี ถูกต้องตามลักษณะที่ได้วางไว้ เช่น ภาพชัดเจน ถ้าเป็นภาพสีก็ให้เป็นสีที่เหมือนของจริง เสียงของชัดเจน ขนาดของให้ได้สัดส่วน ถ้าหากว่าเป็นภาพก็ควรบอกมาตราส่วนไว้ด้วย ดังนี้ เป็นต้น

6. วัสดุนั้นจะต้องเป็นไปตามความจริงของแต่ละสมัยนั้น ๆ เช่น ภาพการแต่งกายของคนสมัยต่าง ๆ แลวนำมาเปรียบเทียบกัน ทำให้เด็กเข้าใจเหตุการณ์ในแต่ละสมัยได้ดียิ่งขึ้น

7. วัสดุนั้นจะต้องมีส่วนช่วยทำให้การสอนน่าสนใจยิ่งขึ้น

8. วัสดุนั้นจะต้องสามารถส่งเสริมผู้เรียนให้อยากกระทำกิจกรรมต่อเนื่องจากบทเรียนนั้น ซึ่งจะช่วยให้มีความสัมพันธ์กับประสบการณ์อื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี

9. วัสดุนั้นจะต้องมีราคาไม่แพง และสิ้นค่าใช้จ่ายในการใช้ไม่มากนัก คือเมื่อนำมาใช้แล้วจะต้องได้รับผลคุ้มค่ากับเงินและเวลาที่เสียไป

Hass และ Packer ¹¹ ได้ให้หลักเกณฑ์ในการเลือกอุปกรณ์การสอนต่าง ๆ ดังนี้

1. จะต้องคำนึงถึงจุดหมายที่เราต้องการจะทำให้สำเร็จ
2. จะต้องคำนึงถึงอายุ สติปัญญา พื้นความรู้ และประสบการณ์ของผู้เรียน

¹¹ Kenneth B. Hass and Harry G. Packer, Preparation and Use of Audio - Visual Aid (New York: Prentice Hall Inc., 1955), pp. 280 - 281.

3. ในการจัดสรรงบประมาณแต่ละครั้ง จะต้องจัดแบ่งไว้เพื่อซื้ออุปกรณ์ โดยเฉพาะด้วย

4. จะต้องคำนึงถึงขนาดของห้องเรียน เพราะจะเป็นเครื่องช่วยในการพิจารณาชนิดของอุปกรณ์ที่จะใช้ เช่น กระจกานค่า บัตรค่า ใช้ไม่ได้ผลในห้องประชุม ที่มีผู้นั่งมาก การใช้เครื่องฉายต่าง ๆ เช่น เครื่องฉายภาพโปรเจกต์สแตง ฟิล์มสแตง เครื่องฉายสไลด์ ฟิล์มสตริป และภาพยนตร์จะได้อผลดีกว่า

5. จะต้องคำนึงถึงความสามารถของผู้สอน

6. การแบ่งเวลาในการใช้อุปกรณ์ให้โดยฉับนั้น จะต้องกะระยะเวลาที่แน่นอนและเหมาะสม

7. จำนวนนักเรียนที่จะสอนต้องให้เหมาะสมกับการใช้อุปกรณ์ชนิดนั้น ๆ

8. อุปกรณ์ที่จะใช้นั้นจะต้องสนองความต้องการของผู้เรียน

9. อุปกรณ์ที่จะใช้จะต้องกระตุ้น ส่งเสริม ยั่วยุ ให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ

ในบทเรียน

10. จะต้องคำนึงถึงคุณภาพและคุณค่าของอุปกรณ์นั้น ๆ ด้วย

3. การใช้ (Usage)

Harry C. Mckown¹² ได้ให้ข้อเสนอแนะในการใช้โสตทัศนูปกรณ์ให้ได้ผลดีนั้น ควรจะคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. โสตทัศนูปกรณ์นั้นควรผ่านการคัดเลือกมาเป็นอย่างดี
2. โสตทัศนูปกรณ์นั้น ควรจะหาได้ง่าย และราคาไม่แพง
3. ครูจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับคุณสมบัติของโสตทัศนูปกรณ์นั้น ๆ

¹² Harry C. Mckown, Audio - Visual Aids to Instruction

(New York: McGraw - Hill Book Company, Inc., 1949),

4. ครูต้องมีความสามารถที่จะใช้อุปกรณ์อื่น ๆ ประกอบไปด้วย
5. ครูต้องใช้วัสดุอุปกรณ์ให้เหมาะสมกับอายุ ระดับสติปัญญาของนักเรียน
6. ต้องพยายามให้นักเรียนได้รับประสบการณ์จริงให้มากที่สุด
7. ต้องนำวัสดุอุปกรณ์นั้น ๆ มาสอนจริง ๆ มิใช่ให้นำมาวางไว้ให้นักเรียน

ดูเฉย ๆ

8. จะต้องพยายามหาทางส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมด้วย
9. ครูจะต้องทดลองและเตรียมการไว้มากองล่วงหน้า
10. ครูจะต้องเตรียมนักเรียนไว้ก่อนด้วย
11. จะต้องใช้วัสดุอุปกรณ์เพื่อให้การเรียนการสอนได้น้อยหามาเพิ่มขึ้นและ

เปลืองเวลาน้อยด้วย

12. ไม่จำเป็นจะต้องใช้วัสดุอุปกรณ์ให้มากชนิดจนเกินไป
13. จะต้องมีการวัดผลการใช้อุปกรณ์การสอนอยู่เสมอ โดยอาจจะดูจากความสนใจของนักเรียน การมีส่วนร่วม ตลอดจนบรรยากาศในห้องเรียนด้วย
14. ครูจะต้องดูแลระวังรักษาอุปกรณ์ ก่อนใช้ ในขณะที่กำลังใช้ และหลังจากใช้แล้ว

15. มีที่เก็บวัสดุที่ดี และพร้อมที่จะนำออกไปใช้ใดทันที จะเห็นได้ว่าวัสดุอุปกรณ์ทุกชนิดถึงแม้ว่าจะมีคุณค่ามากมายก็ตาม แต่หากว่าผู้ใช้ไม่รู้จักใช้แล้ว วัสดุอุปกรณ์เหล่านั้นก็จะไม่มีคุณค่าทางการศึกษา และกลับจะทำให้สิ้นเปลืองเงินและเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์ ดังนั้นครูและผู้ใช้ทุกคนจะต้องศึกษาหาความรู้และฝึกฝนเกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์ทุกประเภทที่มีอยู่ เพื่อจะทำให้การศึกษามีประสิทธิภาพมากที่สุด

4. การเก็บรักษาและซ่อมแซม (Storage and Maintenance)

เมื่อมีวัสดุอุปกรณ์หลาย ๆ ประเภทแล้ว การเก็บรักษา ดูแล และซ่อมแซมเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ควรจะทำให้มีระเบียบเรียบร้อย สะดวกแก่การใช้

Edgar Dale¹³ ได้กล่าวไว้ว่า "การเก็บรักษาวัสดุอุปกรณ์อย่างดีและมีระบบเป็นสิ่งสำคัญมาก ถ้าหากว่าการทำ Catalog นั้นมีความหมายแล้ว จะต้องต้องมีห้องเพื่อใช้สำหรับเก็บฟิล์มภาพยนตร์ มีตู้เก็บสไลด์ มีชั้นเก็บอุปกรณ์ประเภทบันทึกเสียง และมีตู้สำหรับเก็บแฟมรูปภาพต่าง ๆ คอย"

การเก็บรักษาอุปกรณ์ต่าง ๆ ของโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือสถาบันอื่น ๆ ควรเก็บรวมกันไว้ในอาคารเดียวกัน แต่เพื่อความสะดวกในการใช้ ควรแยกเป็นประเภทต่าง ๆ เช่น ประเภทเครื่องมือ วัสดุ และควรจะมีเครื่องหมายหรือตัวเลขกำกับทุกชิ้น เพื่อป้องกันความยุ่งยากเวลานำไปใช้และการเก็บเมื่อใช้เสร็จแล้ว

อุปกรณ์ต่าง ๆ อาจจะถูกเก็บไว้ในห้องสมุด หรือเก็บในศูนย์วัสดุซึ่งแยกออกจากห้องสมุดโดยเด็ดขาด แต่ไม่ควรเก็บไว้ในที่ที่หยิบยืมยากและไม่สะดวก เช่น เก็บไว้ในตู้ของอาจารย์ใหญ่ หรือ ครูใหญ่ เพราะหาไม่มีใครกลายืมไปใช้ ควรมีสถานที่อื่นเหมาะสมสำหรับการเก็บ การตรวจ เช่น ตู้ ชั้น และช่องว่างสำหรับเก็บโสตทัศนวัสดุอุปกรณ์แต่ละอย่าง อย่างพอเพียงควย

โสตทัศนอุปกรณ์ทุกอย่าง ควรจะได้รับการเอาใจใส่ดูแลและรักษาเป็นอย่างดี นอกจากนี้ควรตรวจและทำความสะอาดวัสดุและเครื่องมือต่าง ๆ อยู่เสมอ ควรจะทำทุกครั้งเมื่อได้รับคืนมาจากผู้ใช้ และควรจะทำสม่ำเสมอ การตรวจดูเมื่อพบว่าสิ่งใดชำรุดเสียหาย ก็ต้องรีบซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพที่ดีและพร้อมที่จะใช้ได้ในโอกาสต่อไป

2. สถานที่ การบริหารงานโสตทัศนศึกษาที่ดีของโรงเรียนนั้น จะต้องมียุสถานที่เฉพาะในเรื่องต่อไปนี้ เช่น ห้องผลิตวัสดุอุปกรณ์ สถานที่บริการ ห้องที่จะต้องใช้เครื่องฉายต่าง ๆ ถ้าหากว่าไม่มีห้องต่าง ๆ เหล่านี้โดยเฉพาะแล้ว จะทำให้การทำงานสับสน วุ่นวาย ทำให้การดำเนินงานไม่สะดวกและรวดเร็วเท่าที่ควร

¹³Edgar Dale, เรื่องเดิม, หน้า 497.

ดังนั้นถ้าหากว่าผู้บริหารโรงเรียนเห็นความสำคัญในเรื่องนี้ก็ควรจะแยกห้องต่าง ๆ ออกเป็นสัดส่วนเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ คือ

1. ห้องอุปกรณ์ เป็นสถานที่เก็บรักษาเครื่องมือโสตทัศนูปกรณ์โดยเฉพาะ ซึ่งมีที่เก็บวัสดุทุกชิ้นเป็นอย่างดี แยกเป็นหมวดหมู่ และมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลในการให้บริการและคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำเวลาใช้ ที่ห้องอุปกรณ์จะต้องมีกฎเกณฑ์หรือข้อบังคับในการยืม เก็บ การส่งคืน ฯลฯ อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย เช่นเดียวกับงานห้องสมุด

ห้องอุปกรณ์ควรจะจัดให้อยู่ในที่ที่เป็นศูนย์กลางของโรงเรียนและควรจะอยู่ชั้นล่างของตัวอาคารเพราะว่าเป็นการสะดวกแก่ผู้ใช้ แต่ในโรงเรียนที่มีขนาดเล็กไม่สามารถจะแยกห้องอุปกรณ์ไว้ต่างหากได้ ก็อาจจะเก็บเครื่องมือโสตทัศนวัสดุไว้ในห้องสมุดก็ได้

ถ้าหากว่าโรงเรียนมีขนาดใหญ่ มีครูและนักเรียนเป็นจำนวนมาก และมีงบประมาณอย่างเพียงพอ ก็ควรจะจัดห้องเก็บอุปกรณ์ไว้โดยเฉพาะ และจะต้องเป็นห้องที่จะติดต่อกอง่าย และมีเนื้อที่กว้างพอสมควร การจัดหรือสร้างห้องเก็บอุปกรณ์จะต้องคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. จะต้องวางแผนเผื่อไว้ในระยะยาว เมื่อมีอุปกรณ์เพิ่มขึ้น
2. จะต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพ การสิ้นเปลืองแรงงานในการรับ การตรวจสอบ ซ่อมแซมอุปกรณ์ โดยเฉพาะการเคลื่อนย้ายที่ไม่จำเป็น
3. จะต้องคำนึงถึงแสงสว่าง และการระบายอากาศ
4. สถานที่เก็บอุปกรณ์ประเภท Soft Ware จะต้องคำนึงถึงอุณหภูมิ และความชื้นของอากาศภายในห้องด้วย
5. โตะ และชั้นเก็บของ ควรจะมีขนาดพอเหมาะที่จะเก็บหรือยกอุปกรณ์ต่าง ๆ เข้า ออก ได้อย่างสะดวก
6. ของที่ไซ้บอย ๆ ควรเก็บไว้ ณ ที่ซึ่งเก็บง่าย เช่น หิ้ง หรือเก็บไว้ในห้องที่มีประตูเลื่อน

7. สร้างที่เก็บ หิ้ง ตู้ เพื่อเก็บวัสดุอุปกรณ์การศึกษา เพื่อสะดวกในการค้นหาและเพื่อความรวดเร็วในการบริการให้แก่ครูและนักเรียน

8. ในห้องเก็บวัสดุอุปกรณ์จะต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการขนย้าย เครื่องมือไปยังห้องสอน

2. ห้องผลิต เป็นสถานที่สำหรับใช้ในการผลิตอุปกรณ์ต่าง ๆ ในห้องนี้มีวัสดุและเครื่องมือต่าง ๆ เพื่อใช้ในการผลิตอุปกรณ์ ซึ่งครูใหญ่หรือผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องจะต้องจัดหาวัสดุ และเครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ ไว้อย่างพอเพียง เพื่อให้เจ้าหน้าที่โสตทัศนูปกรณ์ และครูต่าง ๆ ใ้เข้ามาปฏิบัติงานในห้องนี้ ถ้าหากว่าโรงเรียนมีขนาดเล็ก มีเนื้อที่จำกัด ไม่สามารถจะจัดห้องผลิตได้โดยเฉพาะ ก็อาจจะจัดให้อยู่รวมกันกับห้องศิลปะศึกษา หรือ ห้องปฏิบัติงานของโรงเรียนไปพลางก่อนก็ได้ โดยแบ่งบริเวณห้องดังกล่าวไว้สักมุมหนึ่ง หรือส่วนหนึ่ง แล้วจัดตู้เก็บวัสดุและเครื่องมือไว้ใช้โดยเฉพาะ และควรจะให้ครูทราบถึงชั่วโมงว่าง จะใดไม่จนวาย

3. ห้องฉาย อุปกรณ์บางประเภทต้องการห้องที่มีความมืดพอสมควรจึงจะใช้ได้ เช่น ภาพยนตร์ สไลด์ फिल्मสตริป เครื่องฉายภาพทึบแสง ฯลฯ แต่โรงเรียนของเราส่วนมากไม่ได้สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการนี้โดยเฉพาะ ดังนั้นจึงมีปัญหามากที่จะใช้เครื่องฉายต่าง ๆ เหล่านี้ เพราะนอกจากห้องสว่างเกินไปแล้ว สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ก็ไม่มี เช่น สายไฟ พัดลม เป็นต้น ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของครูใหญ่ หรือนักโสตทัศนวัสดุที่จะต้องร่วมมือกันคิดแปลงแก้ไขห้องเรียนใดห้องเรียนหนึ่งให้เป็นห้องฉายกลาง โดยการไขமானสีค่าหรือสีกรมท่ากัน นอกจากนี้ก็จะต้องคำนึงถึงการระบายอากาศ คุณภาพของเสียง การจัดที่นั่งและอุปกรณ์เกี่ยวกับไฟฟ้า ให้ดำเนินไปอย่างถูกต้องตามหลักวิชาให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้

แต่หากว่าทางโรงเรียนจะสร้างอาคารเรียนใหม่อีก เป็นหน้าที่ของครูใหญ่ ศึกษานิเทศก์ สถาปนิก และนักโสตทัศนูปกรณ์ ที่จะให้ความร่วมมือกันในการวางโครงการ เพื่อสร้างห้องสำหรับใช้กับเครื่องฉายชนิดต่าง ๆ โดยเฉพาะ

3. บุคคลากร องค์ประกอบที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่จะทำให้การดำเนินงานของศูนย์วัสดุอุปกรณ์เป็นไปอย่างดี คือบุคคลต่าง ๆ เช่น

1. ครู อาจารย์ใหญ่
2. โสภทศนรักษ์ หรือผู้ประสานงานโสภทศนศึกษาของโรงเรียน
3. คณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับโสภทศนอุปกรณ์
4. ศึกษานิเทศก์
5. ครูทุกคนในโรงเรียน ในฐานะเป็นผู้ใช้โสภทศนอุปกรณ์ต่าง ๆ
6. นักเรียนในฐานะเป็นผู้ที่จะได้รับผลจากการใช้โสภทศนอุปกรณ์

ถ้าหากว่าบุคคลต่าง ๆ เหล่านี้ ให้ความร่วมมือกันอย่างดีแล้ว ก็จะทำให้งานโสภทศนอุปกรณ์ของโรงเรียนนั้น ๆ ดำเนินไปอย่างเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ แต่บุคคลที่นับว่าสำคัญที่สุดที่จะทำให้งานด้านนี้เป็นไปอย่างดี คือ นักโสภทศนอุปกรณ์ หรือ โสภทศนรักษ์ ซึ่งจะต้องมีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

1. จะต้องมีความรู้และทักษะในการใช้ การเก็บรักษา การผลิต และกาซ่อมแซมโสภทศนวัสดุต่าง ๆ
2. จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในหลักสูตรของวิชาต่าง ๆ เพื่อจะเลือกวัสดุอุปกรณ์มาประกอบการสอนได้อย่างถูกต้อง
3. จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับวิชาจิตวิทยาและทฤษฎีต่าง ๆ พอสมควร
4. จะต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ เป็นอย่างดี
5. จะต้องมีความสนใจและติดตามความเคลื่อนไหวทางโสภทศนอุปกรณ์

อยู่เสมอ

นอกจากนี้บุคคลากรที่สำคัญรองลงมา คือ ผู้มีหน้าที่ผลิตวัสดุอุปกรณ์ ซึ่งมีหลายฝ่ายด้วยกัน เช่น ฝ่ายกราฟิกส์ ฝ่ายถ่ายรูป ฝ่ายไฟฟ้า เป็นต้น จำนวนเจ้าหน้าที่เหล่านี้จะมีมากน้อยเท่าใดนั้นจะต้องขึ้นอยู่กับจำนวนผู้ใช้ และจำนวนของวัสดุที่จะผลิตขึ้น

ส่วนครู อาจารย์ใหญ่ ศึกษานิเทศก์ และครูอื่น ๆ แม้ว่าจะไม่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับงานโสภทศนอุปกรณ์โดยตรง แต่ก็เป็นผู้ช่วยสนับสนุนและส่งเสริมให้งานด้านนี้ดำเนิน

ไปควยดี จะขาดความร่วมมือจากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ได้ เช่น ถ้าหากว่าอาจารย์ใหญ่ ไม่เห็นความสำคัญและไม่สนับสนุน ถึงแม้ว่าโสตทัศนศึกษาจะมีทักษะในการผลิต และมีความรู้เป็นอย่างดี ก็ไม่สามารถจะดำเนินงานไปได้

จากข้อปรีกษาระหว่างศึกษานิเทศก์โสตทัศนศึกษากับครูผู้รับผิดชอบโสตทัศนูปกรณ์ของโรงเรียน ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ คือ ¹⁴

1. โรงเรียนควรมีครูคณะหนึ่ง ซึ่งอาจจะมีจำนวน 3 - 4 คน ที่มี ความรู้ ความเข้าใจ และจำเป็นที่สุดคือ มีความรักงานด้านนี้โดยตรง มาเป็นเจ้าหน้าที่โสตทัศนศึกษา เพื่อให้บริการแก่โรงเรียน ครูจะได้นำเอาโสตทัศนอุปกรณ์ไปใช้ให้เกิดผลดีแก่การเรียนการสอนยิ่งขึ้น

2. โรงเรียนขนาดใหญ่ควรมีห้องสำหรับโสตทัศนศึกษาโดยเฉพาะให้เหมาะสม โดยให้มีห้องสำหรับโสตทัศนอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น ห้องอัดเสียง ห้องทดลองเสียง ห้องตัดต่อภาพยนตร์ โทรจลไลด์ फिल्मสตริป ก่อนที่จะนำไปใช้สอน ควรมีห้องมืดเพื่อล้าง อัด ขยายรูป และเพื่อนำสไลด์หรือฟิล์มสตริป ฯลฯ นอกจากนี้ห้องโสตทัศนศึกษาควรมีขนาดกว้างขวางพอที่จะใช้เป็นห้องประชุมคณะครูในโรงเรียน ประชุมกลุ่มสายวิชา และฉายภาพยนตร์สำหรับนักเรียนในบางวิชาที่จะต้องเข้าชมพร้อมกันทีละมาก ๆ ดังนั้นห้องนี้จึงควรจะมีขนาด 2 - 3 ห้องเรียน

3. ครูหลายคนที่อยากจะใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน โดยเฉพาะครูใหม่ ๆ ซึ่งเพิ่งจะจบการศึกษา แต่อุปกรณ์ที่มีอยู่ไม่เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาที่จะสอน จึงไม่ได้ใช้ ขอนี้ครูใหญ่ควรจะสนับสนุนส่งเสริมให้ครูได้ใช้โสตทัศนอุปกรณ์ให้มาก ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดหา หรือ ผลิต อุปกรณ์ที่จำเป็นให้เพียงพอกับความต้องการ อย่าเพิ่งให้ครูใหม่เหล่านี้เกิดความเบื่อหน่ายในการใช้อุปกรณ์เสียก่อน ครูใหม่เป็นกำลังสำคัญในการทำงาน ถ้าหากว่าเขาทำไม่ได้หรือไม่มีงานให้เขาทำ ต่อไปเขาก็จะถูก

¹⁴ฉวี สุกรโยธิน และ ชรรมนบุญ วิสัยจร, "โครงการโสตทัศนศึกษา โรงเรียนหาคีใหญ่ วิทยาลัยในอนาคคณันโกล"

การสอนแบบเกากสิ้นหมด ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ต่าง ๆ ก็จะถูกขังและก็จะทำงานเพียงให้ผ่านพ้นไปแต่ละวันเท่านั้น

4. โสตทัศนอุปกรณ์ที่คุณภาพเสื่อม เช่น เครื่องอัดเสียง เครื่องฉายภาพยนตร์ที่ใช้ไม่คอยดูแลรักษา ทำให้ครูเกิดความเชื่อหน่าย ฉะนั้น โสตทัศนอุปกรณ์ควรจะปรับปรุงให้มีคุณภาพพร้อมที่จะใช้ได้อย่างเสมอ ทั้งนี้จะต้องมีงบประมาณการซ่อมแซมวัสดุอุปกรณ์อยู่ด้วย เจ้าหน้าที่จะต้องรายงาน และตรวจสอบสภาพอยู่เสมอว่า โสตทัศนอุปกรณ์ต่าง ๆ อยู่ในสภาพอย่างไร

5. คณะครูในโรงเรียนควรจะได้รับ การฝึกฝนและอบรมให้ใช้โสตทัศนอุปกรณ์ให้เป็นทุกประเภท ทั้งนี้เพื่อความสะดวกสบายแก่ผู้ใช้เอง และผู้บริการด้วย เพราะคณะครูผู้รับผิดชอบก็ต้องทำการสอนเหมือนกัน คงจะไม่มีเวลาที่จะไปบริการแก่คณะครูอื่น ๆ ได้ทุกชั่วโมง

งานของศูนย์โสตทัศนศึกษา อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ คือ

1. งานระดับที่ 1 (Primary Function) แบ่งออกได้เป็น 5 ประการด้วยกัน คือ

1. การให้ยืม (Circulation)

การบริการในคาน้ำให้ยืมวัสดุและอุปกรณ์การสอนต่าง ๆ นับว่าเป็นบริการที่ศูนย์วัสดุ และหน่วยโสตทัศนวัสดุทุกแห่งควรจะทำกัน การบริการในการยืมนี้มี 2 ประเภท คือ

1. ยืมธรรมดา คือผู้ยืมไม่ไต่ถามว่าก่อนล่วงหน้า เมื่อต้องการจะใช้วัสดุอุปกรณ์การสอนชนิดใดก็มายืมจากเจ้าหน้าที่หรือผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการดูแลรักษา

2. การจอง เพื่อให้สะดวกแก่ทั้งสองฝ่าย คือฝ่ายเจ้าหน้าที่และฝ่ายผู้ยืม ควรจะมีการจอง เพราะว่าในโรงเรียนต่าง ๆ มีอุปกรณ์แต่ละชนิดมีจำนวนจำกัด ไม่มีมากมายเหมือนอุปกรณ์ประเภท หนังสือ และรูปภาพ

การจองวัสดุอุปกรณ์มี 2 แบบ คือ

1. การจองระยะสั้น (Spot Booking) คือผู้ใช้ขอใช้วัสดุโดยแจ้งเป็นลักษณะอักษรหรือเป็นการส่วนตัวให้ทางหน่วยหรือศูนย์วัสดุอุปกรณ์ทราบภายในระยะเวลาอันสั้น ๆ คือ 1 - 2 วัน

2. การจองระยะยาว (Long Term Booking) คือผู้ใช้ขอใช้วัสดุโดยบอกล่วงหน้าเป็นเวลานาน คือ ตั้งแต่ 7 วันขึ้นไป ซึ่งให้ความสะดวกแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริการหลายอย่าง เช่น

1. ช่วยให้ฝ่ายบริการมีโอกาสวางแผนการจัดให้มีวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องการได้ชัดเจน และทั่วถึงกัน

2. ช่วยให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายจัดหาอุปกรณ์มีเวลาในการจัดหา หรือจัดทำได้สะดวกยิ่งขึ้น

3. ช่วยให้ครู อาจารย์ หรือผู้สอนมีการวางแผนการสอนล่วงหน้า เพื่อจัดเตรียมการสอนให้มีประสิทธิภาพ

หลักของการจองอย่างมีประสิทธิภาพ

เพื่อให้การจองมีประสิทธิภาพและสะดวกแก่ทั้งสองฝ่ายแล้ว ทางศูนย์วัสดุอุปกรณ์ควรจะต้องการโครงการจองระยะยาว โดยดำเนินเป็นขั้น ๆ ดังนี้

1. ในต้นปีการศึกษา ทางศูนย์วัสดุอุปกรณ์ควรจะต้องส่งรายชื่อวัสดุอุปกรณ์การสอนที่มีอยู่แจกให้แก่ครู อาจารย์ ผู้สอนทุก ๆ คน เพื่อจะได้ทราบว่าในศูนย์วัสดุอุปกรณ์การสอนชนิดใดบ้างที่ตนจะขอประกอบการสอนได้

2. เมื่ออาจารย์คนใดคิดว่าจะใช้วัสดุอุปกรณ์ชนิดใดแล้ว ก็ให้กรอกในแบบฟอร์มแล้วส่งกลับไปยังศูนย์วัสดุ

3. ทางศูนย์วัสดุเมื่อได้รับแบบฟอร์มมาแล้วก็จะรวบรวมไว้ต่างหาก

4. นำใบแจ้งขอใช้วัสดุอุปกรณ์นั้น ๆ ไปปิดไว้กับบัตรจอง เพื่อเจ้าหน้าที่จะได้ทราบว่าอุปกรณ์ชิ้นนั้นมีผู้ขอใช้แล้ว

5. เจ้าหน้าที่ของศูนย์วัสดุจะนำใบปะหน้าสำหรับอุปกรณ์การสอนที่จะส่งไปให้ผู้จองโดยทำเป็น 2 สำเนา คือส่งไปกับอุปกรณ์แผ่นหนึ่ง และเก็บไว้ตรวจของเมื่อ

ได้รับกลับคืนมาแล้ว

6. เมื่อเจ้าหน้าที่ของศูนย์วัสดุได้จัดทำเรื่องราวต่าง ๆ ตามลำดับขั้นมาแล้ว ก็จะส่งใบยืนยันไปให้ผู้ขอใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ได้ขอยืมไว้นั้น ทางศูนย์วัสดุได้จัดไว้ให้เรียบร้อยแล้ว

การปฏิบัติตามลำดับขั้นต่าง ๆ ในการจองดังกล่าวแล้ว นับว่ามีประโยชน์มาก คือ ทำให้ทราบว่าคุณครูคนใดต้องการจะใช้วัสดุอุปกรณ์อะไร และต้องการใช้เมื่อไร เพื่อทางศูนย์วัสดุจะได้จัดไว้ได้อย่างถูกต้อง

นอกจากเจ้าหน้าที่ของศูนย์วัสดุจะมีหน้าที่ต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว งานที่จะต้องปฏิบัติเพิ่มเติมอีก คือ

1. จะต้องมีการบันทึกบอกวันที่จัดส่งให้ยืม และวันส่งคืน
2. บันทึกบอกถึงสภาพของวัสดุอุปกรณ์ที่ได้รับกลับคืนมาว่า อยู่ในสภาพ

ที่ดีหรือไม่

3. บันทึกประสิทธิภาพของวัสดุอุปกรณ์ว่าได้ใช้ประโยชน์สมความมุ่งหมาย

หรือไม่

วิธีการจัดส่ง

วิธีการจัดส่งวัสดุอุปกรณ์ไปให้ผู้ขอใช้มีอยู่หลายวิธีด้วยกัน ดังนั้น จึงขึ้นอยู่กับความสะดวกและความพร้อมของหน่วยหรือศูนย์วัสดุอุปกรณ์แต่ละแห่งว่าควรจะใช้วิธีใด

เช่น

1. จัดส่งทางไปรษณีย์
2. เจ้าหน้าที่จากหน่วยวัสดุภัณฑ์นำไปได้เอง
3. ผ่ากวัสดุภัณฑ์ไปกับอาจารย์หรือนักเรียนของโรงเรียนนั้น ๆ
4. จัดส่งโดยมีเจ้าหน้าที่ของศูนย์วัสดุภัณฑ์มารับ ส่ง เป็นประจำ

วิธีปฏิบัติเมื่อได้รับวัสดุอุปกรณ์กลับคืนมาแล้ว

1. จะต้องตรวจสอบสภาพของเครื่องมือวัสดุภัณฑ์แต่ละชนิดอย่างละเอียดว่าอยู่ในสภาพปกติหรือไม่

2. ถ้าหากพบว่าเครื่องมือหรือวัสดุที่ชำรุดเสียหายเพียงเล็กน้อยก็ควรจะซ่อมเอง เพราะว่าในศูนย์วัสดุที่ศูนย์นั้นส่วนมากมีเจ้าหน้าที่ซึ่งมีความรู้ในการซ่อมแซมและรักษาอยู่ด้วย แต่หากพบว่าชำรุดเสียหายมาก ก็อาจจะต้องส่งไปยังโรงซ่อมโดยเรียกค่าเสียหายจากผู้ใช้

3. ก่อนที่จะเก็บเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์แต่ละชิ้น ควรจะทำความสะอาดเสียก่อน

2. การให้ขอสันทเทศ (Informing)

เป็นหน้าที่โดยตรงของผู้บริหารที่จะต้องให้ขอสันทเทศแก่ครู อาจารย์ และนักเรียนให้มีความรู้เกี่ยวกับอุปกรณ์การสอน สิ่งอำนวยความสะดวกตลอดจนการให้บริการบริการต่าง ๆ ที่หน่วยงานนี้จะจัดให้มีขึ้น การให้ขอสันทเทศมีความจำเป็นมาก โดยเฉพาะในโรงเรียนใหญ่ ๆ ที่มีอาคารเรียนหลายหลัง มีครูและนักเรียนเป็นจำนวนมาก ครูจะทราบการบริการ ระเบียบ วิธีการยืมอุปกรณ์ การแนะนำอุปกรณ์แต่ละชนิด ฯลฯ การให้ขอสันทเทศเป็นเรื่องที่ทางหน่วยวัสดุควรจะจัดทำขึ้นเป็นประจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีอุปกรณ์ใหม่ ๆ เข้ามาเพิ่มเติม

การให้ขอสันทเทศนั้น นอกจากหัวหน้างานทางวัสดุอุปกรณ์จะจัดทำขึ้นเองแล้ว ควรจะหาโอกาสติดต่อกับบุคคลต่าง ๆ ในวงการศึกษามาให้ความรู้ด้วย เช่น ศึกษานิเทศก์ และผู้ทำหลักสูตร เป็นต้น

การให้ขอสันทเทศอาจจะทำได้หลายวิธี คือ

1. จัดทำเป็นเอกสาร สิ่งพิมพ์
2. จัดแสดงนิทรรศการ
3. จัดให้มีการประชุม หรือชี้แจงเรื่องต่าง ๆ ทางศูนย์วัสดุที่ต้องการ

ให้ผู้ใช้ทราบ

4. จัดสาธิตอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่หน่วยงานมีอยู่
5. จัดเป็น Work Shop เพื่อให้ครู อาจารย์ และนักเรียนได้คุ้นเคยกับการใช้ การทำความสะอาด และการซ่อมแซมอุปกรณ์ต่าง ๆ

3. การให้การศึกษาศึกษาและอบรม (Educating and Training)

การให้การศึกษาศึกษาและอบรมเป็นกิจกรรมพิเศษที่ศูนย์โสตทัศนูปกรณ์ควรจัดขึ้น นอกเหนือไปจากการบริการอื่น ๆ ซึ่งหัวหน้าและบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้ควรจะถือว่าเป็นโครงการที่ควรปฏิบัติต่อเนื่องกันเป็นงานประจำ ไม่ใช่เป็นแค่เพียงครั้งคราวเท่านั้น การที่ให้ครูมีความรู้ทั้งในทางทฤษฎีและภาคปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์การสอนก่อนที่จะไปสอนในชั้นนั้น นับว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุด เพราะจะทำให้ครูใช้อุปกรณ์การสอนต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

การให้การศึกษาศึกษาและอบรมแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. การจัดอบรมระหว่างประจำการ คือการอบรมเพื่อให้ความรู้และทักษะแก่ครู อาจารย์ และนักเรียน ถ้าหากว่าทางโรงเรียนมีโปรแกรมและหน่วยงานทางโสตทัศนศึกษาอยู่แล้ว ก็สามารถจัดอบรมขึ้นในโรงเรียนเป็นครั้งคราว โดยใช้เวลาไม่นานนัก เช่น อาจจะทำเป็นระยะสั้น ๆ เช่น 5 - 7 วัน เพื่อให้ครูและนักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์การสอน ให้อุปกรณ์ผลิต รักษาและซ่อมแซมอุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นต้น

2. การจัดอบรมในสาขาวิชา ในข้อแรกจะเห็นได้ว่าการจัดอบรมครูและนักเรียนทำเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ เพราะความมุ่งอบรมให้ครูและนักเรียนมีความรู้ในการใช้การผลิต และซ่อมแซมเครื่องมือโดยทั่วไป แต่การจัดอบรมในสาขาวิชานี้ เป็นการอบรมเป็นกลุ่มย่อย ๆ และอาจจะจัดอบรมตามสาขาวิชา เช่น วิชาวิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ภาษาไทย และ ภาษาอังกฤษ เป็นการแบ่งอบรมตามสาขาวิชาทำให้ครูมีความรู้เกี่ยวกับโสตทัศนูปกรณ์ในสาขาวิชาของตนเองอย่างลึกซึ้งมาก เพราะว่าครูแต่ละคนจะใฝ่หาว่าในสาขาวิชาของตนควรจะใช้อุปกรณ์การสอนชนิดใดบ้าง ควรจะผลิตอุปกรณ์การสอนอะไรบ้าง และจะใช้อุปกรณ์นั้น ๆ ให้เหมาะสมกับวัยของเด็กและเนื้อหาวิชาอย่างไร

4. การผลิตอุปกรณ์ (Producing)

ในบางโอกาสครูมักจะพบปัญหาว่าโรงเรียนไม่มีอุปกรณ์การสอนที่ต้องการใช้

อย่างเพียงพอ และไม่อาจจะหาซื้อได้เพราะว่าราคาแพงเกินไป เมื่อมีปัญหาอย่างนี้เกิดขึ้น หัวหน้าศูนย์วัสดุอุปกรณ์ซึ่งมีความรับผิดชอบโดยตรงในทางนี้ ก็ควรจะหาวิธีแก้ปัญหาคอยการช่วยผลิตวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้อย่างเพียงพอเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ทางศูนย์โสตทัศนวัสดุอาจจะผลิตได้มีหลายประการด้วยกัน เช่น การฉีกภาพ แผนภูมิ ภาพพลิก กระดานนิเทศ แผ่นป้ายสาธิต फिल्म สไลด์ फिल्म-สตริป อัดเทป และงานกราฟิกต่าง ๆ ฯลฯ การที่ทางศูนย์โสตทัศนวัสดุจะผลิตวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ได้จะต้องมีผู้อำนวยการงานหลาย ๆ ฝ่ายประกอบกัน เช่น

1. เจ้าหน้าที่ฝ่ายกราฟิก ซึ่งทำหน้าที่ผลิตอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น รูปภาพ ฉีกแห้ง ฉีกเปียก ทำแผนภูมิ แผนผัง เขียนตัวอักษร ฯลฯ เป็นต้น

2. เจ้าหน้าที่ฝ่ายถ่ายรูป ซึ่งทำหน้าที่ผลิตอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น ภาพถ่าย ภาพยนตร์ फिल्मรูป สไลด์ फिल्मสตริป

3. เจ้าหน้าที่เกี่ยวกับไฟฟ้า เพื่อจะได้อุปกรณ์เกี่ยวกับเครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับไฟฟ้า เช่น เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ เครื่องฉายภาพทึบแสง เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายฟิล์มสตริป และ เครื่องฉาย फिल्मรูป เป็นต้น

จำนวนเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ เหล่านี้ ทางศูนย์ควรจะจัดให้พอเหมาะกับปริมาณของงานที่จะต้องทำ ถ้าหากว่าฝ่ายใดจะต้องผลิตอุปกรณ์มากเป็นพิเศษจะต้องหาบุคคลากรให้อย่างเพียงพอ เพื่อให้งานได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีและรวดเร็ว

แต่ถ้าหากว่าทางโรงเรียนหรือสถาบันใดไม่สามารถที่จะจัดหาหรือจ้างบุคคลประเภทต่าง ๆ ดังที่ได้อธิบายไว้แล้วนี้ได้ ทางโรงเรียนก็อาจจะผลิตอุปกรณ์การสอนต่าง ๆ ได้ โดยเจ้าหน้าที่ทางโสตทัศนอุปกรณ์ขอความช่วยเหลือและร่วมมือจากครู อาจารย์อื่น ๆ ที่มีความสนใจ แต่ทั้งนี้จะต้องบอกให้ครูใหญ่ทราบเพื่อจะได้ลดจำนวนชั่วโมงที่ครูนั้น ๆ สอนอยู่เป็นประจำ และนอกจากนี้อาจจะขอความร่วมมือจากนักเรียนที่มีฝีมือที่มีความสนใจ และมีเวลาว่างพอที่จะช่วยได้

5. การให้ความช่วยเหลืออื่น ๆ (Assisting)

ผู้เป็นหัวหน้าศูนย์โสตทัศนศึกษา มีหน้าที่รับผิดชอบในการช่วยเหลือครู อาจารย์ และนักเรียนในคานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้โสตทัศนอุปกรณ์นอกเหนือไปจากที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้น เพื่อให้การบริการสมบูรณ์ และมีประโยชน์แก่ผู้ใช้อย่างเต็มที่

1. ถ้าหากว่าการใช้อุปกรณ์การสอนเกิดขัดข้องควยประการใด ๆ ก็ตาม ทางศูนย์วัสดุจะจัดส่งเจ้าหน้าที่ไปช่วยเหลือทันที

2. ถ้าหากว่าครูต้องการใช้อุปกรณ์ที่ไม่มีอยู่ที่ศูนย์วัสดุ ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง ควรจะต้องขอยืมจากแหล่งอื่น ๆ มาให้

3. จัดบริการสถานที่ และเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เพื่อให้ครูได้ทดลอง ดู ฟัง และทดสอบสภาพของวัสดุอุปกรณ์การสอนต่าง ๆ

4. ถ้าหากว่ามีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความชำนาญในด้านการบันทึกเสียงและ บันทึกเทปโทรทัศน์ ซึ่งอาจจะทำได้ เช่น

1. บันทึกเสียง ตัดต่อ และถ่ายสำเนาเทปเพื่อใช้สอนหรือออกกรายการวิทยุกระจายเสียง

2. บันทึกเสียงและถ่ายสำเนาเทปการประชุม โต้วาที ปรากฏการณ์ รายการดนตรี การสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ หรือรายการอื่น ๆ ที่เห็นว่าสมควรและมีประโยชน์ต่อการเรียนการสอน

3. รักษาต้นฉบับไว้ถ่ายสำเนา เมื่อมีคนที่ต้องการใช้

4. บันทึกรายการโทรทัศน์สำหรับสอน ให้ข่าวสาร หรือเพื่อความ

บันเทิง

5. รักษาต้นฉบับไว้ในห้องสมุดเพื่อแจกจ่ายให้ครูต่าง ๆ เมื่อมีความ

ต้องการ

2. งานระดับที่สอง (Secondary Function)

งานในขั้นนี้แบ่งออกได้เป็น 4 ประการด้วยกัน คือ

1. การทำรายงาน (Reporting) คือ การรายงานผลงานความเจริญก้าวหน้า ขอเสนอแนะ ข้อแก้ไข ตลอดจนโครงการที่จะทำในอนาคต เพื่อปรับปรุง โสตทัศนศึกษาให้ดีขึ้น แล้วเสนอต่อผู้บังคับบัญชา เพื่อไต่ถามว่างานที่กำลังปฏิบัติอยู่ เป็นอย่างไรบ้าง ถ้ามีข้อบกพร่องก็จะไต่ช่วยกันหาทางปรับปรุงต่อไป และผลที่ผู้ทำรายงานจะได้รับอีกอย่างหนึ่งก็คือ ทำให้ผู้บังคับบัญชารับว่า หัวหน้าศูนย์โสตทัศนูปกรณ์ มีความสนใจและติดตามผลงานอยู่เสมอ ทำให้ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

2. การให้ขอเสนอแนะ (Suggesting) คือการให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างเรียบร้อย และส่งเสริมงานที่คดียอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้นไป

3. การให้ความร่วมมือ (Cooperating) คือการให้ความร่วมมือกัน ในระหว่างผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบของงานโสตทัศนศึกษา โดยให้ผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวของประสานงานกันอย่างใกล้ชิด เช่น งานทางค่านอาคารเรียน ถ้าหากว่าจัดอาคารเรียนใหญ่ๆ ตามหลักเกณฑ์ของแนวโสตทัศนศึกษาแล้ว จะช่วยให้การใช้อุปกรณ์การสอนได้ดีขึ้น นอกจากนี้หัวหน้างานทางโสตทัศนศึกษาจะต้องทำงานร่วมกับครูอื่น ๆ ด้วย จึงจะทำให้ งานของหน่วยโสตทัศนูปกรณ์และหน่วยอื่น ๆ ให้ประโยชน์ซึ่งกันและกัน

4. การประเมินผล (Evaluating) หมายถึงการวัดผลงานที่ได้ทำไปแล้ว และควรจะได้กำหนดไว้ในโครงการงานของโสตทัศนศึกษาด้วย เพราะว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้งานดังกล่าวแล้วได้รับการแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น ให้มีประสิทธิภาพคงที่ไว้ความมุ่งหมายไว้

การประเมินผล อาจทำได้หลายวิธี เช่น

1. การสังเกตการใช้โสตทัศนูปกรณ์ของครูต่าง ๆ

2. การพูดคุยซักถามก็จะช่วยให้ทราบถึงผลของการใช้เครื่องมือวัสดุ

อุปกรณ์ต่าง ๆ ได้

3. การให้กรอกข้อความลงในแบบฟอร์มประเมินผลที่ทางศูนย์โสต-
ทัศนูปกรณ์แจกให้

รายชื่อวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือที่ควรมีอยู่ในศูนย์โสตทัศนศึกษา

วัสดุและอุปกรณ์ที่ควรจะมีจัดหามาไว้ในศูนย์วัสดุ อาจจะแบ่งออกได้เป็น 2
ประเภท คือ วัสดุ และ อุปกรณ์

1. วัสดุ (Materials) แบ่งออกได้ ดังนี้

1. สิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือ ตำรา หนังสืออ้างอิง นิตยสาร และ
หนังสือพิมพ์ จุลสาร คู่มือ ประมวลการสอน ฯลฯ
2. โสตทัศนวัสดุ เช่น แผ่นเสียง เทปบันทึกเสียง ฯลฯ
3. ภาพและภาพถ่าย เช่น แผนที่และลูกโลก ภาพชุด फिल्मสตริปขนาด
35 ม.ม. फिल्मภาพยนตร์ขนาด 16 ม.ม. และ 8 ม.ม. สไลด์ขนาด 2" x 2"
4. วัสดุประเภทอื่น ๆ เช่น ของตัวอย่าง หุ่นจำลอง ของล้อแบบของ
จริง แฟ้มเอกสารของชุมนุมชน นิตยรศการและการแสดง ฯลฯ

2. อุปกรณ์ (Equipment) ศูนย์โสตทัศนศึกษาควรจะเป็นแหล่งรวมอุปกรณ์
ประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1. เครื่องฉายประเภทต่าง ๆ เช่น เครื่องฉายภาพยนตร์ 8 ม.ม. และ
16 ม.ม. เครื่องฉายสไลด์ขนาด 2" x 2" เครื่องฉายสไลด์และฟิล์มสตริป เครื่อง
ฉายภาพข้ามศีรษะ เครื่องฉายภาพทึบแสง เครื่องอ่านไมโครฟิล์ม และไมโครการ์ด
เครื่องฉายจุลทรรศน์

2. โสตทัศนูปกรณ์และโทรทัศน์ เช่น เครื่องบันทึกเสียง เครื่องเล่น-
จานเสียง เครื่องขยายเสียง เครื่องรับวิทยุ เครื่องรับโทรทัศน์ เครื่องบันทึก-
โทรทัศน์ กล้องถ่ายโทรทัศน์ ฯลฯ

3. อุปกรณ์การถ่ายภาพ เช่น กล้องถ่ายรูป กล้องถ่ายภาพยนตร์
อุปกรณ์สำหรับห้องมืดที่ใช้ในการล้าง อัด และขยายภาพ เครื่องอัดสำเนาภาพ
ขาดังกล่า ฯลฯ

4. อุปกรณ์ผลิตภาพ เช่น เครื่องมือประดิษฐ์อักษรและคู่มือ เครื่องตัดกระดาษ เครื่องขลิบภาพ เครื่องฉีกหนังสือ หนังสือเย็บก เครื่องพิมพ์ดีด ฯลฯ

5. อุปกรณ์ชนิดอื่น ๆ ได้แก่ จอฉายชนิดเคลื่อนย้ายได้ อุปกรณ์พรางแสงสว่างชั่วคราว กระจกนูนลด กระจกนูนพิเศษ กระจกนูนแม่เหล็ก กระจกนูนผ้าดี กระจกนูนหมึก กรอบภาพและช่างภาพพลิกได้ เครื่องช่วยสอน รถเข็น ที่ตั้งเครื่องฉาย ฯลฯ

ส่วนจำนวนและชนิดของวัสดุที่สูญปรกณ์ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่จะจัดหาไว้ในศูนย์วัสดุที่สูญปรกณ์นั้น จะต้องขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ งบประมาณของโรงเรียน จำนวนของนักเรียน และความต้องการของครู แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าหากว่าเป็นไปได้แล้ว ทางโรงเรียนควรจัดหาเครื่องมือดังกล่าวแล้วไว้อย่างน้อยอย่างละ 1 เครื่อง